ARCHIEFJES

VII

1914-1918
Getuigenissen

Oud-Strijder
Cyrille
DE MEESTER

Marc VANDAELE

ARCHIEFJES

OUD-STRIJDER 1914-1918

Cyrille DE MEESTER (1890-1979)

Het was begin jaren 70 dat ik de eer had een vooraanstaand burger van de Brugse stede uit te nodigen om voor leerlingen van het tweede jaar middelbaar onderwijs in de Frères, te komen vertellen over zijn wedervaren tijdens de Eerste Wereldoorlog. Die genodigde was niemand minder dan de Brugse ere-schepen (dienst Bevolking) uit de jaren 60 : **Cyrille DE MEESTER**. Zijn gemoedelijke verteltrant en zijn rustige, volle en warme stem blijven bewaard dank zij de bandopname die van dat uurtje geschiedenisles werd gemaakt.

Dit **ARCHIEFJE** i.v.m. de Groote Oorlog mocht niet langer verborgen blijven en de publicatie ervan vereiste aanvullende inlichtingen teneinde de figuur van **Cyrille De Meester** beter te situeren in plaats en tijd. Die informatie kreeg ik van de jongste zoon van Cyrille, de heer **Hubert De Meester,** werktuigkundige op rust, en van de heer **Antoon De Meester** - zoon van **Maurice**, Cyrilles oudste zoon - eveneens werktuig-kundige en nog steeds bedrijvig in **Werktuigkunde C. DE MEESTER & ZONEN**. Zowel zoon als kleinzoon hebben de grootste interesse voor de sporen van het verleden.

De andere informatiebron was natuurlijk het **Documentatiecentrum van het Leger** te **Evere**, waar ik het militair dossier van Cyrille De Meester mocht inkijken en kopiëren.

De familie van Cyrille DE MEESTER

Pieter Auguste

Arsène Marie Anne

Hoewel het niet de bedoeling is een familiegeschiedenis te schrijven, kan ik het niet nalaten die oude familiefoto's te tonen die de vroege jaren 1900 oproepen : Vader **Pieter Auguste DE MEESTER** en moeder **Arsène Marie Anne DE JONGHE**.

Cyrille Pierre Louise wordt geboren als 2de kind van 7 in het gezin van **Pieter Auguste De Meester** en **Arsène Marie Anne De Jonghe**.

ARCHIEFJES

Eerst is er een dochtertje, **Anna**, geboren in februari 1888, maar Anna sterft in april 1890, één maand vooraleer **Cyrille** op de wereld komt**,** in mei 1890. Daarna komen nog **Albert (1892), Romain (1894), Anna (1895), Maurice (1897)** en **Antoine (1900).**

Hieronder : Cyrille met zijn jongere broer Maurice, die in oktober 1918 zal sneuvelen te Houthulst – Cyrille (r.) met Romain (l.), Albert (m.) en diens echtgenote, Rose – Cyrille met jongste broer, Antoine.

We laten nu onze oud-strijder aan het woord …

… Het is de eerste maal dat ik spreek tot jonge studenten over de oorlog van 14-18 en het zou aangenaam zijn indien – onder de jonge mensen – er zouden zijn die zouden willen vragen stellen. Ik zie daar juist een van die jonge mannen, de jongeheer Ysenbrandt, met wiens grootvader ik 14-18 heb meegemaakt en dat is natuurlijk heel aangenaam.
Ik vermoed dat u allemaal, van uw ouders gehoord hebt dat er zeker en vast ook van uw grootouders of van uw familie … dat er daar ook wel zijn die de oorlog van 14-18 hebben meegemaakt en die misschien ook wel zwaar gekwetst geweest zijn, en ook misschien gesneuveld zijn in die Eerste Wereldoorlog.
Om te beginnen moet ik u eerlijk bekennen … ge zult zeggen : dat is een oude papa die voor u zit … en 't is misschien wel waar ook …

't Vrije Vlaanderen

Vooruitstrevend, Vrijzinnig, Volks- en Vlaamschgezind Weekblad voor Brugge en de Provincie West-Vlaanderen.

Bericht.

Europa te voor en te zuiver.

OORLOGSNIEUWS

JEAN JAURÈS vermoord.

't Vrije Vlaanderen (weekblad) van *Zaterdag 8 Augusti 1914. Jaurès vermoord en oorlog verklaard. (eigen archief)*

Die oude papa is geboren in 1890, dus in de andere eeuw, en in het jaar 1909, dan kreeg ik mijn oproepingsbrief om soldaat te worden, t.t.z. om deel te nemen aan de ***loting*** *maar op 12 december 1909 tekende Leopold II op zijn sterfbed :* ***LOTING AFGESCHAFT*** *en nu,* ***de oudste zoon van de familie moet soldaat worden,*** *en ik was in dat geval. Welnu, ik ben soldaat geworden in het jaar 1910 tot half 1911. Wanneer de oorlog uitbrak, in 1914, dan was ik reeds 3 jaar af van het leger. Ik zou moeten beginnen met het begin : we werden opgeroepen en ik maakte deel uit van het regiment van het 4de Linie, hier in Brugge. Op 30 juli werden we opgeroepen. Wij moesten gaan logeren in de Halle, op het stro – ze hadden daar*

allemaal stro gelegd – en we moesten daar gaan slapen en daar blijven totdat wanneer de oproep gebeurde want de oorlog werd maar verklaard op 4 augustus. Dus, op die manier moesten we enkele dagen wachten vooraleer te mogen vertrekken. De bevolking was angstig. Niemand wist wat er over het hoofd hing maar ze vreesden allemaal het slechtste : dat er een oorlogsverklaring zou zijn. Maar niemand kon geloven dat Duitsland ooit zou binnenvallen om België te willen veroveren en er oorlog mee te voeren. We zijn opgestapt – ik zou moeten zeggen gelijk in het boekje van Ernest Claes – bloemen op het geweer, natuurlijk … de pret was eraf. We zijn opgestapt, we zijn van hier vertrokken uit Brugge naar de kanten van Mechelen en dan zijn we van het ene dorp naar het ander dorp moeten verhuizen volgens de bevelen van de legerleiding, en dan zijn we uiteindelijk geland. Wanneer de Duitsers de eerste beschietingen hebben gedaan op de forten van Luik (die onder bevel stonden van generaal Leman), dan werd het werkelijkheid. De Duitsers zijn binnengevallen, hebben de forten beschoten, met al de gevolgen vandien. Wanneer uiteindelijk de forten van Luik, Namen, Loncin … gevallen waren, dan was het de open strijd.

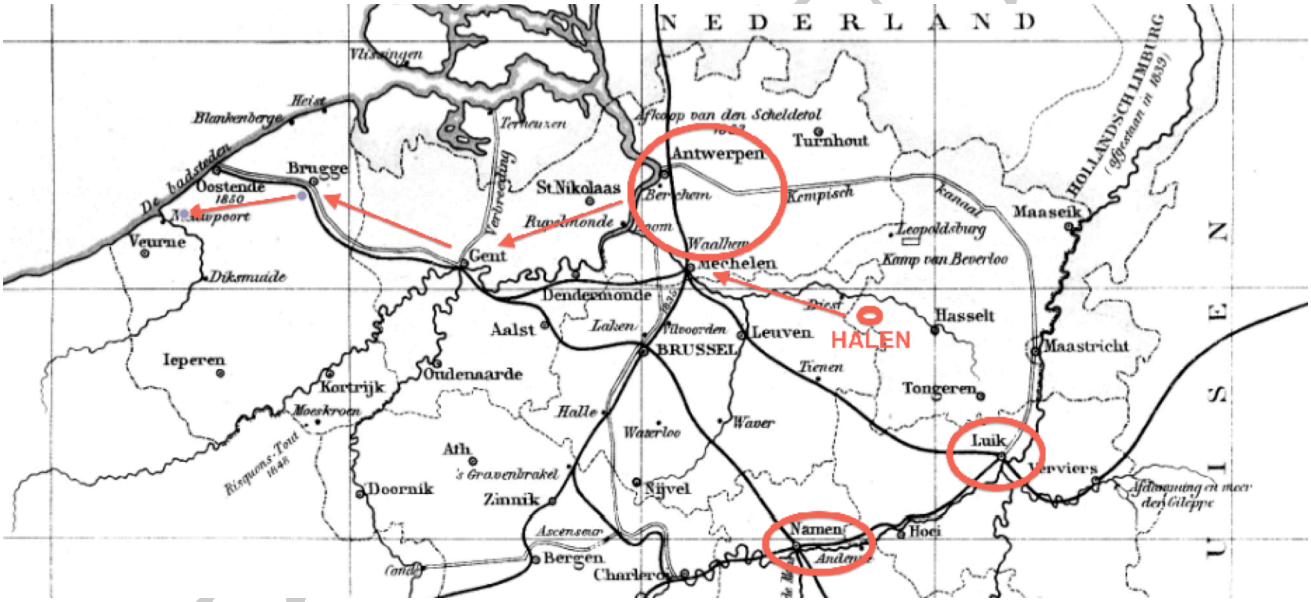

Aangeduid op een kaartje van België (Atlas der Geschiedenis 3 – 1894 – schooluitgave – Jules Roland) : De fortengordels van Luik, Namen en Antwerpen – De slag van Halen – De terugtocht - via Walem – naar de Ijzer (slag aan de Ijzer, einde oktober 1914)

Ik moet ook bekennen dat de eerste geweldige strijd plaats vond in Halen, in de driehoek Diest, Mechelen … daar in die driehoek. Daar werd de eerste strijd geleverd tussen het voetvolk en de Duitsers. En ik herinner me heel wel, alles was in open veld, geen dekking noch niets … Dan kwam daar het Duits leger naar Halen, en daar is de slag begonnen van de ***Zilveren Helmen****. Die eenheid van de Zilveren Helmen bestond uit 'jonkers', de adel van het Duitse leger. Daar heeft het Duitse leger de eerste slag ontvangen van ons klein Belgisch leger … waar Duitsland de bloem van de adellijke jeugd grotendeels heeft verloren. Ze noemen het de Slag van de Zilveren Helmen omdat ze allemaal fierder waren dan de gewone soldaten met de koperen helmen. Wel die slag heeft daar plaatsgehad, in open veld (Ik mag er niet te veel aan denken want dat worden*

De fameuze ULANEN zoals afgebeeld op de frontpagina van de BERLINER ILLUSTRIERTE ZEITUNG (11 aug. 1918 – eigen arch.)

stilletjes aan van die 'nachtgedichten'). De eerste van onze jongens die de Ulanen hebben zien aankomen – die Ulanen waren allen te paard – dat waren onze 'Wielrijders' of, zoals ze zegden in het leger : de 'Cyclisten', en die waren direct in contact, bijna van man tot man. Wat is er daar gebeurd? De Duitsers waren al te paard en onze mannen hadden een 'velo' en een geweer. Daar heeft Duitsland een van de grote slagen geïncasseerd die ze konden indenken. Ze waren te paard maar te voet waren ze niets meer ; als die paarden gekwetst waren dan sloegen ze op de vlucht en als voetganger konden die jonkers niets doen met hun lansen. Dan zijn zeker honderden van de 'Zilveren Helmen' gesneuveld, maar ook veel van onze mannen, van het 4de Linieregiment. Wij hadden niet het minste verweer. We lagen plat op de grond en zo is het gebeurd. Ieder jaar wordt de slag van Halen nog herdacht.

Over de verdediging van Antwerpen …

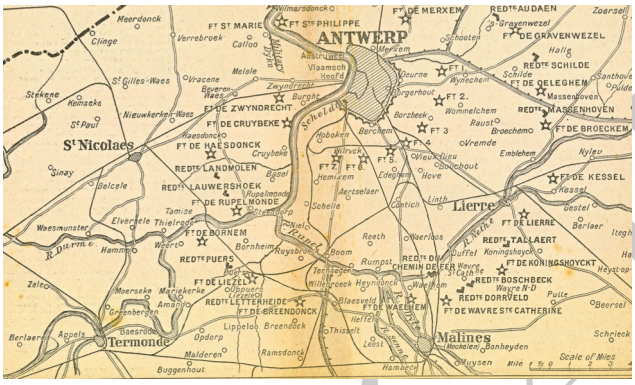

Uit **THE TIMES** van 1 oktober 1914 – **The defences of Antwerp. We zien duidelijk de fortengordel met het meest zuidelijke fort, dat van Walem (Waelem, Waelhem).** (eigen arch.)

… Al de versterkingen van rond Antwerpen : Lier, Haasdonk, Walem … wel al die kleine forten waren ingenomen, want ik weet nog heel wel, we lagen in het fort van Walem, en daar zijn er ook veel gesneuveld van onze mensen. Misschien op een kilometer van Walem loopt daar de grote ijzerweg Mechelen – Leuven - Mechelen, en daar stond de geblindeerde trein van de Duitsers opgesteld. In feite was het een Oostenrijkse trein want het was maar Oostenrijk alleen die zware artillerie had. Vandaar werden de forten beschoten met obussen van het kaliber 400 mm, de quarante-deux (= 420 mm) zeiden wij daartegen. De koepels , die tienduizenden kilo's wogen, dat was een splinter die in de hoogte vloog wanneer ze de forten beschoten. Daar was niets tegen bestand. Ze moesten maar 2 of 3 van die obussen de lucht injagen, wel, dat was een trein dat je zag afkomen. Dat was geweldig. Daar zijn er ook veel van onze mannen gesneuveld. Na al die dagen van spanning, van geweldige verliezen – doden, gekwetsten, mensen die niet meer meekonden – was ons legertje in enkele dagen met meer dan een derde verminderd. En dan zijn we stilletjes aan begonnen

N° 37 Zondag 4 en Maandag 5 October 1914 Prijs per nummer : 5 cent.

NIEUWSBLAD VAN BRUGGE

De koning te Antwerpen

De groote kanons, waarmede de Duitschers den zuidkant der Antwerpsche forten beschieten.

NIEUWSBLAD van BRUGGE van **4/5 oktober 1914** – De groote kanons om Antwerpen te beschieten… (eigen arch.)

ARCHIEFJES

aan een soort van een terugweg. De geestdrift bij onze mensen was eraf. Maar toch heeft Duitsland nooit gedacht van ooit te worden tegengehouden door een heel klein leger - dat maar flauw bewapend was tegenover het Duits leger – dat zou standhouden in eigen land, tot aan de Ijzer. Van daar tot aan de Ijzer heeft het geduurd in de maand van september, oktober. Die voettocht van Antwerpen naar de Ijzer heeft een achttal dagen geduurd. Dat was aanvallen, terugslaan, aanvallen, terugslaan ... tot het duidelijk werd dat ons leger niet bij machte was om nog verder alleen voort te doen. Dan is er steun gekomen van ***Engeland*** *en van* ***Frankrijk****, en dan zijn we gekomen tot aan de Ijzer.*

240 THE SPHERE [SEPTEMBER 5, 1914

The Landing of British Marines in Ostend : August 27, 1914.

RITISH MARINES LANDED AT OSTEND ON AUGUST 27, MARCHING THROUGH THE TOWN TO TAKE UP THEIR POSITIONS

Mr. L. A. Jones, a special correspondent of the "Daily Chronicle," writing of the landing the British Marines in Ostend says: "Extraordinary enthusiasm on the part of the ople of Ostend marked the arrival of the troops, cheer after cheer greeting them as ey came ashore. Many motor cars, some of which belonged to correspondents of British wspapers, have been commandeered. Several exciting incidents have kept the towns- ople alert. This afternoon there was some alarm when an aeroplane was seen coming towards the town, but it proved on landing to belong to the British force. At Middelkirk another British aeroplane alighted. It was said to have crossed from England. From one of the marines I gathered that all the men were in first-rate condition, as "hard as nails," he said, and were longing to see the enemy. They had all reached a very high degree of skill in marksmanship. Some of them cheerfully slept last night on the floor of the rail- way station." The above picture shows the Marines marching through Ostend

THE SPHERE van 5 september 1914 – Britse mariniers komen toe in Oostende op 27 augustus 1914 (eig. archief)

Bij het terugkeren van Halen en van Antwerpen ... we zijn teruggekeerd langs Eeklo, Sijsele en we hebben al vechtend Brugge bereikt. Dat was van de ene boom naar de andere.

We hadden voordien dia's bekeken die de toestand aantoonden in het belegerde Antwerpen en waarbij één beeld opviel : de aanwezigheid van Londense dubbeldeksbussen. De heer **De Meester** moest dan aan de jeugd van de zeventiger jaren duidelijk maken dat – in die tijd – auto's eerder zeldzaam waren.

Vergeet nu niet, het was dan eerder een zeldzaamheid dat men een auto zag, want alles gebeurde ofwel met de paarden, ofwel met 'manpower', met de mankracht, ofwel, zoals de mitrailleusen die getrokken werden door de honden. Jonge mensen kunnen zich moeilijk inbeelden dat er een tijd geweest is dat het zo was.

De jeugd mocht toen vragen stellen en dat ging over …

Het leven in de loopgraven …

Ik heb geen vier jaar loopgraven gedaan want ik ben tweemaal gekwetst geweest en na de tweede maal was ik knock-out, en ik had gedaan in de loopgraven op het einde van zestien, begin zeventien.

Hoe het gebeurd was ? Een obus die ontploft is. De eerste maal heb ik drie maand hospitaal gedaan en gedurende een maand in een wagentje gezeten omdat ik zwaar gekwetst was, en de tweede maal in mijn arm ...

Het militair dossier van onze gastspreker geeft inderdaad aan : ***du 6 février au 31 mai 1915: évacué sur l'hôpital de Coutance pour blessures contractées en service dans une unité bénéficiant des chevrons de front.*** Op 1 juni 1915 is hij weer terug bij zijn

ARCHIEFJES

regiment. Verder lezen we : ***du 12 juillet 1915 au 27 août 1915 : évacué sur l'infirmerie divisionnaire pour blessures contractées en service dans une unité bénéficiant des chevrons de front. Du 28 août 1915 au 13 septembre 1916 : présent au 4e de Ligne.***
Einde frontperiode.

Foto van Cyrille, genomen op 6 januari 1917 ; toen verbleef hij al in Birtley.

***Du 14 septembre 1916 au 13 septembre 1917 : présent au D.O.A.B.E. (désigné d'office). (D**étachement des **O**uvriers d'**A**rtillerie de **B**irtley-**E**lizabethville)*
***Du 14 septembre 1917 au 10 novembre 1918 : présent au D.O.A.B.E (ne donne pas** dém(ission ?)*
Du 11 novembre 1918 au 31 janvier 1919 : présent au D.O.A.B.E.
Démobilisé le 1er août 1919.

Hier had Cyrille iets kunnen vertellen over zijn wedervaren in de jaren **1917** en **1918** - wat een heel ander verhaal was - maar daarover sprak hij maar met mij, heel bondig, na de les. Het is pas veel later dat ik van de familie meer details kreeg over zijn bezigheden in het Engelse **Birtley**. Het is begrijpelijk dat men vanaf september 1916 een geschoolde werkkracht kon gebruiken in de Belgische munitiefabriek van **Birtley** (G.-B.); er was inderdaad een nijpend tekort aan munitie (de vele, grote offensieven !) en gespecialiseerde vakmensen werden uit de gelederen gehaald en naar Birtley (ten zuiden van Newcastle upon Tyne) gestuurd.

Wat men te eten kreeg in de loopgraven …

Wat **het eten** aan het front betrof, beweerde onze gastspreker dat de soldaten het niet zò slecht hadden …
Wat betreft het voedsel in de loopgraven ... Hadden onze burgers, die hier zoveel honger en ellende geleden hebben, één derde gehad van hetgeen wij daar kregen, uw voorouders waren zeker gelukkige mensen geweest. In het eerste oorlogsjaar ging het nog tamelijk goed in bezet België, maar in het tweede jaar begon dat te verminderen en in de laatste oorlogsjaren werd hier evenveel honger geleden als nu in de onderontwikkelde gebieden. Op sommige ogenblikken hadden we eten te veel. Misschien was het eten te eentonig ; er was geen afwisseling genoeg. Aan het front hadden we eerste klasse goed brood: tarwebrood, witbrood, maïsbrood ... daarvan hadden we niet te klagen. Er was veel ingelegd vlees. De keuken, twee, drie dagen per week werd het eten op een normale manier bereid. Je weet wel hoe dat gaat, als dat voor een compagnie is van 80, 90 man ... De Franse veldkeukens, de onze en de Duitse ook, dat was allemaal ongeveer hetzelfde model.

De uitrusting, de kledij …

In die tijd , als ge soldaat waart, de zomerkleren en winterkleren, dat was allemaal hetzelfde. Uitgenomen dat ge 's avonds mocht uitgaan in een vestje, maar tijdens de dag,

ARCHIEFJES

voor de manoeuvers en voor alles wat ge moest doen, dan moest ge alles bij je hebben. Als er te marcheren viel, dan hadt ge heel uw kleerkast mee : de ransel. Ge moest uw lange, zwarte 'paletot' (mantel) hebben – 't was toen de mode van de lange, zwarte 'paletots' . Ge moest een buikriem aanhebben. Ge moest alles meehebben. Wie een spade moest dragen moest de spade ook meedoen. Dan hadt ge nog het geweer, en dan hadt ge nog het hoofddeksel. In Halen was het nochtans zomer ... Wel, we lagen daar in open veld, met die warme uitrusting, met onze ransel, met heel de kleerkast met hetgeen we nodig hadden, tijdens de dag. Aan de Ijzer ook ... Het mocht veertien dagen aan een stuk regenen, dan was er geen kwestie van die klederen te gaan drogen. In Brugge zeggen ze : "Het moet drogen aan de stake (staak)!", dit wil zeggen dat het moest drogen aan het lijf. En wanneer ge buiten moest liggen, in de weiden, en er was damp, wel, hadt ge 8 dagen in het water moeten liggen, ge kondt niet natter zijn dan van in die damp te liggen. Ge moet u keer inbeelden dat ze zeggen : ge moet veertien dagen lang dwalen in open lucht, het regent dat het giet, en het moet drogen ... Het vriest dat het kraakt, dat het brood zò hard is dat ge het moet kappen met een kapmes, dat de veldfles met je koffie alleen nog maar ijs bevat; wel dan kunt ge denken wat soort leven dat was, gedurende al die jaren, al die tijd ...

Ratten …

De ratten was nog de grote plaag niet. Het kleine ongedierte was veel erger…

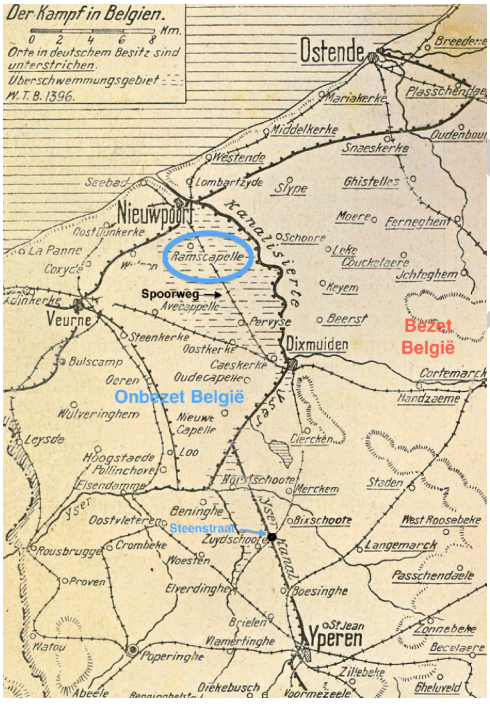

(rood en blauw zijn toegevoegd)
Kaartje verschenen in **Soldaten-Zeitung** van **4 januari 1915** met bezette dorpen (onderlijnd) en dorpen achter het front in het onbezet België. Onderwatergezette gebieden zijn aangeduid. (eigen archief)

*Als we aan de Ijzer gekomen zijn, was er niets van dekking of het was een eindje van Nieuwpoort, **Ramskapelle** tot aan **Steenstraat**. Als we daar in oktober aangekomen zijn in **Ramskapelle**, met het 4de Linieregiment, dan hadden we daar een beschutting tegen de granaten, tegen het spervuur, omdat de bedding van de spoorweg hoger lag dan de weiden. De Duitsers waren toen heel dicht bij ons, met man en macht. Ze hadden hun oorlogstuig meegetrokken omdat ze overtuigd waren van de Ijzer te kunnen overschrijden en zo de weg vrij te maken naar Oostduinkerke. Maar na enkele dagen hebben enkele mensen aan de legeroverheid voorgesteld de vlakte vòòr de Ijzer onder water te zetten en dat heeft lang geduurd. Dat is voor de Duitsers een grote handicap geweest. Dat is de oorzaak waardoor ze er niet over geraakt zijn. Al het materieel en een groot deel van de manschappen, waren naar voren gekomen om de Belgische linie, de laatste weerstand – want het Belgisch leger was buiten alle krachten - te breken. Langzamerhand is die poldergrond beginnen vochtig worden doordat er een laagje water op*

ARCHIEFJES

stond, en ze konden niet meer terug: ze konden er niet meer door met de paarden, ze konden zich niet meer oriënteren om er buiten te geraken, en dan zijn er veel van die Duitsers gesneuveld omdat ze direct onder het vuur lagen van de Belgen, met hun licht materiaal. Zo is dat gegaan, ginder, in 14-18.

L'INONDATION EN BELGIQUE : 1° QUEL ASPECT DE DÉSOLATION PRÉSENTE CE MORNE PAYSAGE AUTOUR DE LA FERME DE L'UNION, DÛ À L'ARTILLERIE FRANÇAISE DÉLOGEA LES ALLEMANDS QUI L'OCCUPÈRENT LONGTEMPS. — 2° L'ÉCLUSE DE L'YSER ET LA MAISON DE L'ÉCLUSIER HILDEBRAND. (*Croquis de notre envoyé spécial, L. Huygens.*)

LECTURES POUR TOUS 15 maart 1915 - De onderwaterzetting in het Ijzergebied. De Uniehoeve en het huis van sasmeester Hildebrand (L. Huyghens)

De eerste dagen als we langs de Ijzer waren en dat er enorm veel gesneuvelden waren, wel, de mensen werden begraven een spadesteek diep, de aarde erover en … Na de slag van de Ijzer, en na de wateronderzetting van de vlakten, lagen al die lijken daar, die niet hadden kunnen begraven worden. Die honderden en honderden koebeesten, al dat gevogelte (kippen) … is daar allemaal omgekomen omdat ze niet meer wegkonden, en heeft daar liggen verrotten. Het is vanzelfsprekend dat dergelijke omstandigheden oorzaak zijn dat ongedierte kan voortwoekeren en voortleven. En hetgeen er was van ratten … er was ook niets van ontsmettingsmiddel. Het is maar in de jaren eind-1915 en 1916 dat ze hebben kunnen beginnen met te zorgen voor de soldaten, en met iets te doen voor de hygiëne in zulke omstandigheden. Alle legers - zowel het Duitse of het Franse - hadden immers te kampen met dezelfde problemen.

Soldaten …

Wat het leven verder betreft van een soldaat (Ge moet soldaat geweest zijn om te weten wat het is). Een soldaat in het algemeen, in geval van moeilijkheden, begrijpt de ene de andere veel meer dan in het gewoon burgerleven, en bijzonderlijk : het is in de nood dat men vrienden leert kennen. We moeten ook eerlijk bekennen dat de geest van onze jongens – niettegenstaande al de miserie en ellende – tamelijk goed was, Walen en Vlamingen kwamen tamelijk goed overeen. Je moet ook wel bedenken dat in de tijd dat er nog zoveel ongeletterden waren, onze Vlaamse jongens alles deden wat ze konden om toch maar zich te kunnen uitdrukken in het Frans, hetgeen we van de tegenovergestelde kant niet zagen, dat is er ook gebeurd.

Rustperioden …

Sommige keren was het drie, maar normaal was dat vier dagen in de loopgraven, vier dagen buiten de loopgraven, en dan was dat altijd vier, vijf, zes kilometer achteruit, zodat we een klein beetje rust hadden. Dat was in feite nog geen rust want er waren beschietingen aan alle kanten. Maar je zat toch niet in de frontlinie. Niet te vergeten dat de frontlinie, dat was soms de breedte van de Ijzer die ons scheidde van de Duitsers ; je mocht het hoofd niet buiten steken of … Ook moesten er kleine 'corvées' gedaan worden; sommigen moesten met de kleren gaan om die te doen ontsmetten. In 1916 is er dan een ontsmettingsddienst gekomen ; de kleren moesten ontsmet worden, daarvoor

ARCHIEFJES

De **Karthuizerinnenstraat** te **Brugge** : het eerste van de vele marmeren panelen met namen van gesneuvelde Bruggelingen. De 2de naam is die van kol. Max Rademaekers. (eigen foto's)

Op het 2de paneel is de naam vermeld van Cyrilles broer : Maurice.

Op het rouwprentje van Maurice is aangeduid : BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER Mijnheer Maurice DE MEESTER – Soldaat **schrootschutter**, 4e Linie Regt., wat betekende 'mitrailleur' ('mitraille' het Franse woord zijnde voor 'schroot').

moest ge ook enkele mannen hebben. Om eten klaar te maken, aardappelen te schillen, om vlees te gaan halen, alle 'corvées' van huishoudelijke aard …
Die rustperiode was ook het ogenblik om zijn soldij volledig 'op te doen' (besteden).

De dood …

*De reactie van een soldaat wanneer een vriend getroffen was … Wat wordt er gedaan als er iemand van uw broers, of zusters, of een familielid sterft? Ge hebt verdriet. Maar we moeten eerlijk durven bekennen dat de dood, en het voorzien op de dood … dat was dagelijkse kost, want ge zaagt dagelijks jonge mensen sneuvelen of zwaar gekwetst. Als we zien dat er in ons klein Belgisch leger, in 14-18, veertigduizend doden waren … Dan moet ge rekenen dat er minstens nog twee maal daarbij zoveel gekwetsten waren, en velen die armen, of benen, of een oog verloren hadden. Dan hadt ge nog al de zieken en al degenen die de gevolgen moesten dragen van de oorlog van 14-18. Zoveel van onze jonge mensen zijn allemaal verdwenen. En als ge een keer wilt mediteren, gaat een keer zien naar de **Karthuizerinnenstraat**; ge zult er misschien namen van uw familie zien. Er staan er daar honderden, van ons klein Brugge alleen. Er staan daar veel namen ingegrift, waaronder ook die van mijn broer **Maurice**, want we waren met vijf gebroers. Mijn broer was bijna 21 jaar wanneer hij gesneuveld is, in het bos van **Houthulst** (in oktober 1918).*

Over munitie …

Er waren verscheiden soorten … Ge hadt de gewone granaten, de shrapnels, dan hadt ge de bommen, de obussen … (dat was in het Frans, de 'longue portée' d.w.z. de 'lange afstand'). Wel, allemaal … , de hulzen gevuld met poeder, en van het ogenblik dat die kop van de obussen viel, was er een ontsteking … (en dat spatte uiteen). Maar ge moet dat bijgewoond hebben … Dat was dagelijkse kost, die obussen, die granaten! Ik heb het geluk gehad van in leven te blijven, met zoveel anderen. Ons Heer zorgt nog altijd dat er een deel moet overblijven. Ik moet toch ook zeggen dat op het ogenblik dat ge een vriend of goeie kennis verloren hadt, dat waren dagen van stemming waar ge in uzelve zegde : Vandaag was het gij, morgen is het mijn 'toer' (beurt).
Wat die munitie betreft, hier was Cyrille eerder terughoudend en bleef de informatie beperkt tot algemeenheden (Zie **Birtley**).

ARCHIEFJES

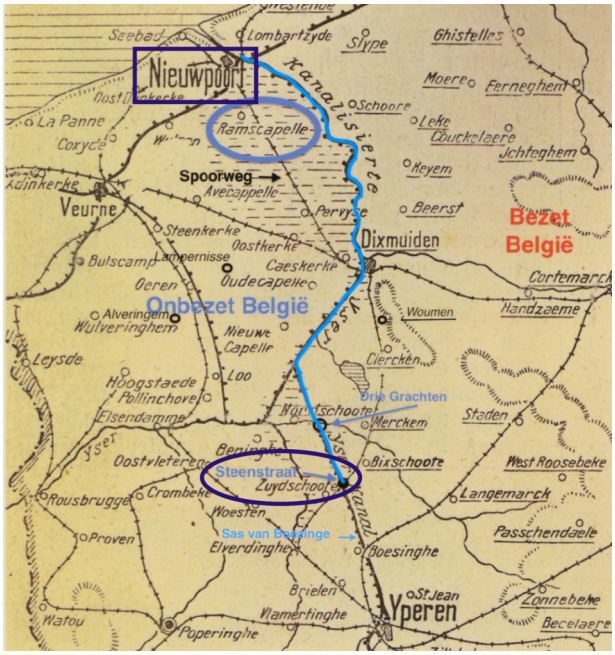

Kaartje van de Ijzerstreek zoals het verscheen op 4 januari 1915 in de SOLDATEN-ZEITUNG. Daarop aangeduid : Ramscapelle en Steenstraat, langs het Belgisch front. (eigen archief)

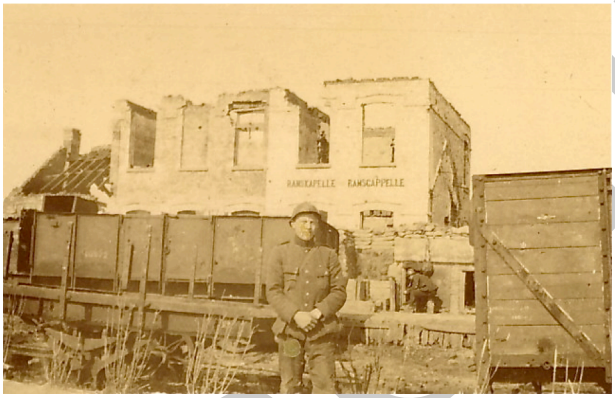

Gasaanvallen …

*22 april 1915 … Wij lagen toen in de sector van **Ramskapelle** en de gasaanval is gebeurd op een klein front, en dat was in **Steenstraat**. Er zijn nog van onze mensen die nog leven en die er van weten, en die altijd hoestaanvallen hebben. Degenen die de sterkste gasaanvallen hebben meegemaakt, die mensen zijn reeds lang overleden want de longen waren radikaal verbrand.*

Wat het Belgisch leger betreft, waren het vooral de **grenadiers** die het slachtoffer geweest zijn van die gasaanval van 22 april 1915.

Contact met de Duitsers …

Cyrille moest eerlijk zeggen dat hij niet veel Duitsers heeft gezien, omdat hij steeds in een sector verbleef waar beide fronten gescheiden waren door onder-watergezet gebied. *… Wel waren er vooruitgeschoven posten, zowel aan Belgische kant als aan Duitse. Vanaf 1915 waren dat 'abris' (schuilplaatsen) bemand door ongeveer drie, vier of vijf man, en het waren vooral deze **voorposten** die in contact kwamen met elkaar.*

Soldij …

Ik zal beginnen met het begin. Wanneer ik mijn soldatendienst gedaan heb, in de jaren 1910-1911, dan kregen wij 10 centimes per dag, dat is 70 centimes per week. Van die 70 centimes per week werd er nog tien centimes afgetrokken voor het ouderdomspensioen. We hadden dus 60 centimes per week. In het begin van de oorlog is dat vermeerderd en in 1915 was de soldij van de soldaat in het algemeen 2,20 à 2,30 francs . Daar konden we juist vier pintjes mee kopen.

Bevelen in het Frans …

Vòòr 14-18 waren de bevelen in het Frans. Maar we moeten elkaar goed verstaan . Op het front was er van dienst doen, exercitie doen niet veel spraak , en de bevelen waren zoals overal in de kazernes. Er waren bevelen van 'corvée' te doen, op voorposten gaan … Of het Frans of Vlaams was, dat hing af van de officier of onderofficier.

ARCHIEFJES

Luchtgevechten …

Al die luchtgevechten werden gevoerd met open vliegtuigen. We hadden hier een van onze flinke medeburgers, ***André De Meulemeester*** *; die hebben we in gevecht gezien – we hebben nadien vernomen dat hij het was. Hij heeft toch zes vijandelijke vliegtuigen neergehaald.*

In het Supplément à l'album '**La Belgique en Guerre'** verscheen deze foto van de Brugse piloot **André De Meulemeester** met zijn mascotte "Stabilo'. Hij verwierf faam door zijn vele luchtduels boven de frontstreek. Op de lijst van 'les As belges' werd hij vermeld na Willy Coppens.

Zie : http://www.andredemeulemeester.be/biografie.html
http://fr.wikipedia.org/wiki/André_De_Meulemeester

Graad in het leger …

Ik ***was sergeant-foerier****, dat was dus de* ***bevoorrading****.*

* De sergeant-fourier was verantwoordelijk voor het verschaffen van kledij en het onderhoud ervan, ook voor de wapens en het materieel van de compagnie. Hij speelde ook een grote rol bij de aanschaf en de bedeling van de etenswaren.
Dit verklaart dus waarom Cyrille zo positief sprak over de kwaliteit van hetgeen de soldaten te eten kregen aan het front. Het verklaart ook waarom het rechtstreeks contact met de Duitse vijand eerder miniem was. De 'loopgraventijd' was ook beperkt gezien vanaf september 1916 de **Birtley**periode aanbrak (zie verder).

Belangrijkste onderscheidingen …

Het **VUURKRUIS** is het ereteken dat verleend werd aan de houder van de **VUURKAART**.

Aan onderscheidingen geen nood … Op zijn 'Vuurkaart' staat vermeld dat hem vijf frontstrepen werden toegekend, dat hij twee kwetsuren heeft opgelopen en dat hij volgende eervolle onderscheidingen heeft bekomen : Oorlogskruis met palm, Vuurkruis, Ijzerkruis, Zegemedaille, Herinneringsmedaille 1914-1918. Op zijn vuurkaart is verder aangeduid dat hij Officier in de Kroonorde werd, Ridder in de Leopold II-orde - met zwaarden, Ridder Kroonorde - met zwaarden, Officier in de Leopold II-orde, Ridder in de Leopoldsorde – met zwaarden.
Voor mij persoonlijk is de hoogste onderscheiding, het ***Vuurkruis****. Natuurlijk hebt ge dan de Ridderorden … Het* ***Vuurkruis*** *was voor degenen die tenminste één jaar*

ARCHIEFJES

rechtstreeks in contact geweest waren met de vijand, dus … de vuurlinie. Dan zijn er nog andere orden : de orde van Leopold, de Kroonorde …

De laatste vraag ging over de rol die Amerika gespeeld had in die Eerste Wereldoorlog. De heer De Meester was vol lof over de interventie van de Amerikanen die gezorgd hebben dat veel mensen van de hongersnood werden gered (De U.S.A. waren toen nog een neutraal land) .

Amerika heeft onze bevolking van de hongersnood gered. De hongersnood was groot hier, in ons België, in het bezet gebied. Maar de Amerikanen zijn gekomen in het jaar '14 of '15, en hebben dan de comités gesticht van Bevoorrading voor de Bevolking, en zo is ons volk ontsnapt - dank zij de Amerikanen - aan een grote hongersnood. Duitsland zelf heeft moeten capituleren omwille van het gebrek aan eten, aan voeding, aan klederen, gebrek aan alles … Als alles op is, dan komt de armoede.

De tijd was om. We namen afscheid van oud-strijder **Cyrille De Meester**, die niet verwacht had dat de jeugd zo geïnteresseerd zou luisteren naar een getuige van de **Groote Oorlog**.
Bij het verlaten van het klaslokaal, haalde de heer **De Meester** nog kort de tweede fase aan van zijn oorlogshistorie : zijn verblijf in Engeland, in de munitiefabriek van **Birtley**.
Dat verhaal week dan volledig af van het klassiek oud-strijdersscenario en dank zij de documenten die ik ter inzage kreeg via Cyrilles zoon, **Hubert**, en kleinzoon **Antoon**, heb ik nader kennis kunnen maken met dat heel speciaal facet van die Eerste Wereldoorlog : the **Birtley Belgians**.

Over die Belgische 'kolonie' in het Verenigd Koninkrijk werd een interessante documentaire gemaakt door historica **Ria van Alboom** en filmrealisator **Jan Coulommiers** ; die kregen we te zien op **Canvas** in het programma HISTORIES – BELGEN MAKEN BOMMEN, in 2005. Op basis van documenten en getuigenissen werd het leven van deze Birtley Belgians aan het licht gebracht : de productie van de obussen, het leven in het Belgisch dorp en de spanningen die er bestonden met de bevolking daarbuiten.

ARCHIEFJES

BIRTLEY in vogelvlucht …

Birtley *aangeduid op een oude schoolatlas van 1921 – Atlas-Manuel de Géographie par L. ALEXANDRE & C. DE NEVE*

Het spreekt vanzelf dat – behalve de documenten die konden ingekeken worden bij de familie DE MEESTER – ik nog andere bronnen moest raadplegen om Cyrille in zijn historisch BIRTLEYkader te plaatsen. Die bron vond ik op internet. De Franstalige website

http://www.birtley-elisabethville.be/index.html

geeft immers een zeer uitgebreid en prachtig gedocumenteerd overzicht inzake het ontstaan, het doel, en de ontwikkeling van die Belgische kolonie.

De behoefte aan munitie die - naarmate de oorlog vorderde - steeds maar groter werd, en de grote inspanningen om aan die behoefte te voldoen, vormen het leidmotiv van het ganse Birtleyverhaal. De geallieerde offensieven volgden elkaar snel op en het produceren van de enorme hoeveelheden munitie bleek een probleem te worden ; de aanwerving van werkkrachten die de productie op peil moesten houden, verliep niet altijd even vlot.

In het jaar **1915** werd bijgevolg een Engels initiatief genomen om in het Verenigd Koninkrijk een praktisch autonome Belgisch 'kolonie' te stichten. Er werd overeengekomen dat directie en werkkrachten volledig Belgisch zouden zijn en dat werkplaats, machines, gereedschap, lonen en infrastructuur, de zaak zou zijn van de Britse regering, via de Britse wapenfirma Armstrong. Zo ontstond BIRTLEY-ELISABETHVILLE, een Belgisch dorp ten zuiden van Newcastle-upon-Tyne, genaamd naar de Belgische koningin Elisabeth. Twee namen worden daarbij in hoofdletters geschreven : Mr Graham SPICER die het project lanceerde, en de Waalse industrieel Hubert Joseph DEBAUCHE die er later de leiding van kreeg. Het dorp zou bestaan uit huizen voor directeurs en diensthoofden, voor arbeiders en ploegbazen, eet- en slaapgelegenheden . Er was ook sprake van een cooperatieve, een school, een hospitaal, een apotheek, een pompiersstation enz.

De werkelijke realisatie van het project liep niet van een leien dakje. De administratieve moeilijkheden waren legio, hetgeen oorzaak was van de vertragingen die het project opliep. De aanwerving van geschoold personeel bleek het hoofdprobleem te zijn. Aanvankelijk werd beroep gedaan op de werkkracht van de Belgen die erin geslaagd waren het Engelse grondgebied te bereiken. Volgens bovenvermelde bron schreef directeur **Debauche,** halverwege **augustus 1916,** aan de minister in Le Havre :

"Op dit ogenblik zijn 1.790 man gemobiliseerd in de fabrieken, hetzij 439 vaklui die gehaald werden uit het leger en uit de ateliers van Le Havre, 381 in opleiding die komen

ARCHIEFJES

van Moisson, 970 burgers en 'gereformeerde' soldaten ('soldats réformés' = soldaten die wegens opgelopen verwondingen ongeschikt voor het front werden geacht) aangeworven in Engeland". (http://www.birtley-elisabethville.be/page8.html)

Dat bleek dus onvoldoende en dé oplossing zou zijn indien het Belgisch leger de belangrijkste 'leverancier' zou worden van arbeidskrachten. Een geschoolde arbeider zou immers een betere dienst kunnen bewijzen in de munitiefabriek dan in de loopgraven. Eerste-minister Baron de Broqueville – die tevens minister van Oorlog was – ging daarmee akkoord en de Belgische regering engageerde zich om geschoolde werklui uit de legerrangen te halen. Het aantal soldaat-arbeiders dat aldus gerecruteerd werd voor Birtley-Elisabethville werd aanzienlijk en deed de minister van Oorlog beslissen om ze te groeperen in een daartoe bestemde eenheid : de **D.O.A.B.E. = Détachement des Ouvriers d'Artillerie de BIRTLEY-ELISABETHVILLE.** Het statuut van deze militairen was dat van de soldaat **met verlof zonder soldij** geplaatst. Ze bleven echter onderworpen aan de legerreglementen i.v.m. discipline en aan de militaire rechtspraak. (http://www.birtley-elisabethville.be/page8.html)

Het militair dossier van Cyrille geeft een duidelijk overzicht van zijn oorlogsjaren …

		ANS	MOIS	JOURS
	REPORT			
du 1er août 1914 au 31 octobre 1914.	présent au 24e de Ligne. (art 2 lit a)		3	
du 1er novembre 1914. au 5 février 1915	présent au 4e de ligne (art 2 lit a).		3	5
du 6 février 1915 au 31 Mai 1915	évacué sur l'Hôpital de Coutance pour blessures contractées en service dans une unité bénéficiant du bénéfice du front (art 4 lit b)		3	25
du 1er juin 1915 au 11 juillet 1915.	présent au 4e de ligne (art 2 lit a)		1	11
du 12 juillet 1915 au 27 août 1915.	évacué sur l'infirmerie divisionnaire pour blessures contractées en service dans une unité bénéficiant du bénéfice du front (art 4 lit b).			30 27
du 28 août 1915 au 13 septembre 1916	présent au 4e de Ligne (art 2 lit a).	1		14 13
du 14 septembre 1916 au 13 septembre 1917	présent au D. O. A. B. E. (art 4 lit f.). (Détaché pour l'école d'officier)		11	1 13
du 14 septembre 1917 au 10 novembre 1918	présent au D.O.A.B.E. (n'donne pas droit)			
du 11 novembre 1918 au 31 janvier 1919.	présent au D.O.A.B.E. (art 2 lit a)		2	20
		1	23	153
	TOTAL . . .			
Démobilisé le 1er août 1919.		3	11	3

We merken dat Cyrille, als soldaat – eerst van het **24ste Linieregiment**, drie maand later van het **4de Linieregiment** - 2 perioden heeft gehad gedurende dewelke hij het front heeft verlaten, dit wegens verwondingen : van 6 februari 1915 tot 30 mei 1915 (Coutance) en

van 12 juli 1915 tot 27 augustus 1915 (infirmerie divisionnaire). Vanaf **28 augustus 1915** was hij weer in dienst in het 4de Linieregiment tot **13 september 1916**. Dit is dus bij benadering het ogenblik waar zich die grote nood aan geschoolde arbeidskrachten voordeed in het Birtleydossier en waar het besluit genomen werd ze te halen uit het veldleger . We kunnen ons inbeelden dat Cyrille, met zijn ervaring die hij had opgedaan in de bekende metaalfabriek van Leon Claeys te Zedelgem (landbouwmachines) enerzijds, en tweemaal verwond aan het front anderzijds, een ideale kandidaat was om uit de legerrangen te worden gehaald en naar Birtley te worden gestuurd om er zijn beroepservaring te laten gelden in de NATIONAL PROJECTILE FACTORY.

Cyrille op de souvenirfoto van de **"Werklieden der Fabriek Leon Claeys 1913 : na 8 jaren gesticht".** Iedereen houdt een stuk gereedschap in de hand. Voor Cyrille lijkt het een draadsnijmachine te zijn, voor het trekken van schroefdraad op buizen.

Voor **14 september 1916** staat aangeduid : *'présent au D.O.A.B.E'.* Dat *Détachement des Ouvriers d'Artillerie de Birtley Elisabethville* bestond dus uit geschoolde arbeiders met militair statuut - afgescheiden (détaché) van de gewone legerstructuur - die in de nabijheid van Newcastle-upon-Tyne (Birtley) een productie-unit voor obussen vormde, genaamd naar koningin Elisabeth. Er staat ook bij vermeld *(désigné d'office),* wat zoveel beduidt als dat hij van hogerhand aangesteld is.

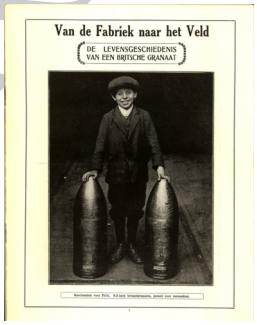

In mijn eigen bescheiden archief heb ik een interessante Nederlandstalige brochure over de productie van obussen tijdens de Eerste Wereldoorlog : *VAN DE FABRIEK NAAR HET VELD – DE LEVENSGESCHIEDENIS VAN EEN BRITSCHE GRANAAT.* Achteraan staat *GEDRUKT IN GROOT-BRITTANIË DOOR RICHARD CLAY AND SONS, LIMITED, LONDEN.* Op bladzijde 1 staat een jongetje afgebeeld, met de handen steunend op 2 9.2-inch brisantgranaten ; onder de foto staat : *Geschenken voor Fritz.* Een datum van publicatie ontbreekt maar afgaand op de inhoud van het VOORWOORD is die te situeren rond augustus 1917, beginfase van **de derde slag om Ieper**.

… Met elke nieuwe ontwikkeling van den veldtocht wordt de vraag naar granaten dringender. In ééne week van den slag van Meesen (juni 1917) *was de hoeveelheid ammunitie die verbruikt werd, 2 2/5 keer groter dan in ééne week van het Somme-offensief van 1916, en in de operaties op grooter schaal,* ***die op 1 juli*** (1917) ***begonnen zijn****, is het verbruik naar verhouding belangrijk grooter.*

L'ÉVÉNEMENT ILLUSTRÉ

EN HOLLANDE. — LA FABRICATION DES PROJECTILES MODERNES

Confection des Douilles. — Les douilles, qui doivent recevoir la charge de poudre amenant le lancement du projectile hors du canon, sont fabriquées à l'aide de presses puissantes, capables de fournir des pressions allant jusqu'à 400.000 kilos.

Die Nederlandstalige brochure geeft aanschouwelijk een overzicht van de verschillende fasen in de vervaardiging van de obussen. Het kan een onderdeeltje geweest zijn in de psychologische oorlogsvoering tussen Duitsland en Groot-Brittannië.
In België gaf **L'Evénement Illustré** van 25 maart 1916 - een Franstalige illustratie in België, onder Duits toezicht - een reportage over de fabricage van obussen en shrapnelkogels in Holland. De echtheid van deze Duitse berichtgeving kan natuurlijk in twijfel getrokken worden gezien op dat ogenblik de propagandaoorlog volop woedde.

In VAN FABRIEK TOT HET VELD vinden we dezelfde productiefasen terug als in de **National Projectile Factory** van **Birtley.** De tekst onder de foto's geven het productieproces weer …

- *een hoop ruwe materialen voor de vervaardiging van staal voor brisantgranaten*
- *eene lading gesmolten metaal uit den oven tappen*
- *dubbele staven laden door middel van electrische magneten*
- *dubbele staven voor brisantgranaten*
- *de koppen afbreken en de staven splijten*
- *gespleten staven opladen voor aflevering aan de smederij*
- *staven uit den oven halen*
- *de gesmede granaat wordt uit de smeedpers verwijderd*
- *gesmede granaten op wagens laden*
- *het middelpunt van de granaat vaststellen*
- *het lichaam van de granaat draaien* (draaibank)
- *de spits van de granaat draaien*
- *het inwendige tot den vereischten vorm boren*
- *de schroef in den voet uitsnijden*
- *de groef voor den koperen band maken*
- ***de koperen band bevestigen*** →
- ***den koperen band afwerken*** →
- *het lontgat boren en afwerken*
- *staven voor de voetplaten snijden*
- *de voetplaten draaien*
- *de platen in de granaat schroeven*

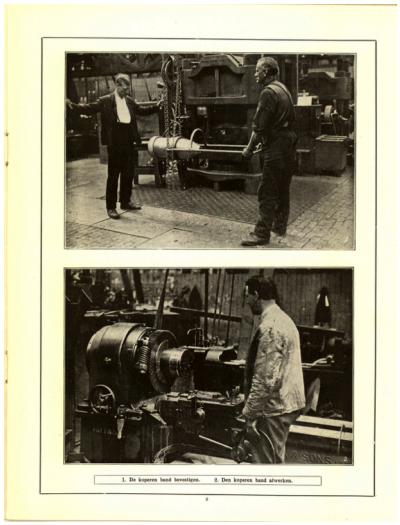
1. De koperen band bevestigen. 2. Den koperen band afwerken.

ARCHIEFJES

- *het vernissen der granaten*
- *een laatste onderzoek en opslaan van de granaten*
- *granaten op een spoorwagen laden*
- *granaten aan de dokken lossen*

Kijkje in een van Groot-Brittannië's fabrieken voor brisantgranaten

Dit zijn blz. 12 en 13 van de brochure *VAN FABRIEK TOT HET VELD.* De foto geeft een goed idee van hoe het er aan toeging in een Britse munitiefabriek en in welke omstandigheden de **Birtley Belgians** moeten gewerkt hebben. (Misschien is het Birtley !?) Indrukwekkend zijn de talrijke drijfriemen die zeker een constant gevaar moeten geweest zijn voor de arbeiders. Rapporten over ernstige ongevallen zijn dus geen uitzonderingen geweest.

Dat Belgisch dorp nabij de Birtleyfabriek, kreeg vaste vorm : kerk, hospitaal, restaurants, verblijfplaatsen voor alleenstaanden en voor families rezen uit de grond … en zelfs een school waar in beide landstalen onderricht werd gegeven. Er waren ook zones voorzien voor huizen met een tuintje, voor recreatie en voor het cultureel leven. Wedden en lonen werden uitbetaald door de Britse regering. De controle op de afgeleverde munitie was toegewezen aan de Britse regering. De Belgische regering – in samenwerking met de Britse regering - had ook gezorgd voor een eigen ordedienst (gendarmes) en er was zelfs een plaatselijk tribunaal voorzien.
Op 30 juni 1917 zou Birtley een 7000 Belgen hebben geteld, waarvan 3500 werknemers.

(http://www.birtley-elisabethville.be/page3.html)

In de familie worden enkele mooie foto's bewaard van Cyrille, werkzaam in Birtley.

Twee foto's van Cyrille en de arbeidsploeg (14 man) die zorgden voor de productie van 8 duim-obussen. De eerste foto werd eventjes buiten genomen, de tweede in de fabriek. Het zijn dezelfde personen met dezelfde kledij. Er zal dus een fotosessie plaatsgehad hebben waarbij de fotograaf zal geopteerd hebben voor een verschillend decor. Op de tweede foto zien we op de werkbank een obus waarop geschreven staat : *Good-bye*. Daaronder een bordje met *8" VIe OP*. Achter de groep, de drijfriemen, zoals te zien op de foto van de fabricagehal.

Enkele maanden nadat Cyrille er zich gevestigde, deed zich in Birtley-Elisabethville een ernstig incident voor tussen gendarmes en soldaat-arbeiders i.v.m. het dragen van burgerkledij tijdens de diensturen. De sancties voor dat vergrijp lijken schromelijk overdreven te zijn geweest en in de annalen van Birtley staat vermeld : *De Opstand van 21 december 1916.* Die kleine 'revolutie' had toch zijn gevolgen voor de gehele kolonie. Het hoofd van de Algemene Veiligheid werd vervangen en de soldaat-arbeiders konden uiting geven aan hun grieven. Daartoe behoorden o.a. het tekort aan ontspanningsgelegenheden binnen de kolonie en het ontbreken van culturele activiteiten als muziek en toneel.
Eind 1916 en 1917 was een periode waar - op alle 'fronten' – de taalgevoeligheden aan de oppervlakte kwamen en geaccentueerd werden. Het is geen geheim dat - in het Belgisch leger - het bovendeel van de hiërarchische pyramide overwegend Franstalig was, en Vlaamsonkundig. De eis voor meer taalgerechtigheid die van onderuit naar boven kwam, zorgde voor een zekere onrust in de gelederen aan het front. Tijd dus voor de legerleiding om haar taalpolitiek bij te sturen want onderlinge verdeeldheid had nefaste gevolgen kunnen hebben. In bezet België was dat streven naar culturele ontvoogding niet minder groot maar daar was alles toegespitst op de vernederlandsing van de Gentse universiteit, wat door de Duitse bezetter tenzeerste aangemoedigd werd.

In Birtley werd gepoogd om de taalproblemen enigszins te ontwijken en 1917 zal dus gekenmerkt worden door het ontstaan van culturele verenigingen, zowel aan Vlaamse als aan Waalse zijde. We kunnen maar bewondering hebben voor de Vlamingen van Birtley die hun eigenheid behielden en die durfden te

ARCHIEFJES

bevestigen. Het **Vlaams Verbond** – waarvan Cyrille de voorzitter zou worden – omvatte een 'symphonie' (Sint-Cecilia), een litteraire kring, een toneelgroep, een zangkoor (Peter Benoît), en een harmonie.

De voorzitters van de verscheidene groepen van het **Vlaamsch Verbond** met derde van links, Algemeen Voorzitter Cyrille DE MEESTER.

Een speciale gelegenheid. Twee leden werden gedecoreerd ; de gelegenheid om een souvenirfoto te maken van die gebeurtenis. Vooraan de twee gedecoreerden met links van hen : Cyrille, de voorzitter van het **Vlaamsch Verbond.**
Op het spandoek staat in grote letters : HULDE AAN DE GEDEKOREER-DEN

Voorzitters van de verscheidene Vlaamse en Waalse culturele afdelingen omringen (vermoedelijk) de Algemeen Directeur van de Belgische kolonie. Cyrille zit vierde van rechts. Achter hem het vaandel van het **Vlaamsch Verbond**.
De foto werd waarschijnlijk ook genomen door de fotograaf van de kolonie, Julien DEDRIE. Het decor voor de souvenir is de fabriek zelf want ze zitten tussen de obussen.

Op volgende bladzijde - Een groepsfoto van de leden der culturele verenigingen die het **Vlaamsch Verbond Birtley-Elisabethville** omvatte. De foto is echter onvolledig (links

en rechts ontbreken nog personen). Hij geeft in ieder geval een idee van de belangrijkheid van het Verbond. Vooraan midden zit voorzitter Cyrille (in ovaal), de man met de baard. Onderaan rechts zien we in reliëfdruk de naam van fotograaf Julien DEDRIE, die een kleine fotozaak had in Birtley-Elisabethville.

Een publiciteit voor het ***'Groot Avondfeest'*** van het **Vlaamsch Verbond**, op 18 maart 1918. Zoals voor het *Volksfeest* van 21 september zal het wel gedrukt geweest zijn in Gateshead.

Het Vlaamsch Verbond van Elisabethville-Birtley.

HOOFDBESTUUR :

Voorzitter - - H. C. DE MEESTER

Schatbewaarders : H. J. SNEL. H. E. DUYVER.

Ondervoorzitters : H. K. VAN TYGHEM. H. H. DE PAEPE.

Schrijvers : H. A. DECLERCQ. H. E. DEWITTE.

HIJ KOMT ! HIJ KOMT !

HET *Vlaamsch Verbond,* VAN Elisabethville-Birtley.

Tooneel-Zang en Muziek Vereeniging.

:: GROOT ::

AVONDFEEST,

DE

Leden en hunne damen aangeboden,

OP

Zaterdag, 23n Maart, 1918,

IN

BIRTLEY HALL.

VLAMINGEN !

WORDT ALLEN LID VAN 'T "VLAAMSCH VERBOND !"

BELGEN, STEUNT ELKANDER !

CHEZ OTTE, bijgenaamd "den Strop," I 18 d.

Goed gekend huis voor zijne keus van Amerikaansche Schoenen. Blauw goed & werkkleederen, floere broeken, reukwerk, scheergerief, messen, rechtstreeksche invoer van koffers en valiezen.

Schoenmakerij. De Roode bot.

ROOVERS en MICHIELSEN.

Alle soorten van herstellingen.

Specialiteit van handgenaaid werk.

Spoedige en verzorgde bediening.

Matige prijzen.

. . . FEESTWIJZER. . . .

I. Symphonie "Ste. Cecilia."
Voorzitter..... Mr. René De Backer
Leider..... Mr. Victor De Keyzer
(a). Pythian, Amerikaansche marsch ..... *Morrison*
(b). Rigoletto, fantaisie uit het Opera ..... *J. Verdi*

II. "Marraintjesfeëte," blijspel in 2 bedryven door ..... *A. Nobels*
door de Tooneelafdeeling "Hoop in de Toekomst."
Voorzitter.. Mr. Jozef Declercq. Leider.. Mr. Frans Liers.
Ie Bedrijf.

POOS.

III. L'Amour en cage, concert-polka ..... *A. Corbisi*
Solisten ..... H. H. Van Linden en Van Steenjurte.

IV. "Marraintjesfeëte"..... IIe. Bedrijf.
Rolverdeeling :
Paul d'Hastières ..... Mr. Fr. Goossens
Bertha, zijne dochter ..... Mrw. Aertgeert-Liers
Marie, Belgische vluchtelinge ..... Mjfr. M. Maurus
André } Belgische } ..... Mr. Fr. Liers
Peerke } pioten } ..... Mr. P. Degroen
Jules, vriend van Paul, ... Mr. C. Vermout

V. Pipelette, Polka voor Piston ..... *F. Boisten*
Solist ..... Mr. Fr. Laenens.

VI. "De levende Dooden," klucht in 1 bedrijf.
Rolverdeeling :
Lord Smithson ..... Mr. J. Declercq
Miss Smithson ..... Mjfr. M. Maurus
Thomas, kleermaker ..... Mr. P. Degroen
Julia, zijne echtgenoote ..... Mrw. Aertgeert-Liers
Meyer, kamerdienaar ..... Mr. G. Janssens
Rosa, kamenierster ..... Mjfr. J. Ceulemans

VII. Slot: Vaderlandsch lied.

VERA VIJNCKE, I 14 C, Boulevard Elisabeth.

Alle soorten van Schrijfgerief, Rookgerief, Over-lls, Manoengoederen, Kaders, Enz., Enz.

Gaat bij Rigo !

Daar zult gij 't vinden !

On les aura !

Allez chez Rigo !

I 16 E. Bij MAURICE VERHEYEN, COIFFEUR.

Spoedige bediening. Verkoop van reukwerk zeep Haarborstels,inzeepborstels, Scheermessen, Dentifrice, Pomade, Toiletartikel s, Enz., Enz.

KOORAFDEELING van 't VLAAMSCH VERBOND.

DAMENKOOR : herhaling iederen Zondag in lokaal A23 om 2½ uur namiddag.

MANNENKOOR : herhaling iederen Zondag in de Co-operative, Birtley, om 11 uur voormiddag.

N.B.—Leden worden voor beide afdeelingen steeds aangenomen.

Cyrille staat er reeds vermeld als voorzitter van het **Vlaamsch Verbond**. Het bestuur bestaat uit voorzitter en zes leden. De dame met het muziekinstrument, en de bloemen zijn typische, decoratieve elementen voor de Belle-Epoquestijl. Het is het Groot Avondfeest van de Toneel-, Zang- en Muziekvereniging … *aangeboden aan de leden en hunne damen.* Onderaan een duidelijke oproep tot de Vlamingen om lid te worden van het **Vlaamsch Verbond**; een oproep die ons enigszins kan verwonderen gezien in die tijd de legeroverheid bijzonder wantrouwig was tegenover alles wat uitgesproken Vlaams was. Het wijst op een bewustwording die echter niet verdacht wil voorkomen. Daarom ook : BELGEN, STEUNT ELKANDER.

De keerzijde is al even veelzeggend. We vinden er de *Feestwijzer*, d.w.z. het programma van het Avondfeest. Eerst een muzikaal gedeelte, door de *'Symphonie Ste Cecilia'* gebracht. Daarna het eerste bedrijf van het blijspel *'Marraintjesliefde'*, door de Toneelafdeling *'Hoop in de Toekomst'*. Het waren de oorlogsjaren waar men vanaf 1915 probeerde het moreel van de troepen op peil te houden door de soldaten te laten corresponderen met een meisje of een dame die als oorlogsmeter fungeerde. Het toneelstuk van de Waaslandse legeraalmoezenier Nobels, was gebaseerd op een verwisseling van personen (quiproquo) wat leidde tot de meest grappige situaties. De pauze heet hier 'Poos' en het tweede deel wordt opnieuw aangevat met een muzikaal stukje : een *'concert-polka'*. Vervolgens het tweede bedrijf van '*Marraintjesliefde'*. Nog een stukje muziek, en dan komt nòg een klucht : *'De levende dooden'*. Waar men in vroegere tijden de lach na de traan kon verwachten, is hier de lach allesoverheersend. De avond wordt afgesloten met het zingen van het vaderlands lied, hetgeen iedereen moet overtuigen dat de culturele manifestatie niets te maken heeft met verdacht flamingantisme.

De feestwijzer is omkaderd door publiciteit voor de winkels en handelszaken van de kolonie. De 'adressen' zijn er soms bij vermeld : I 18 d, I 14 C, I 16 E, verwijzend naar de huizenblokken (Zie *Le Village* http://www.birtley-elisabethville.be/page6.html)

Onderaan, enkele richtlijnen voor de leden van het Damen- en Mannenkoor, met de informatie dat er nog steeds 'aangeworven' wordt …

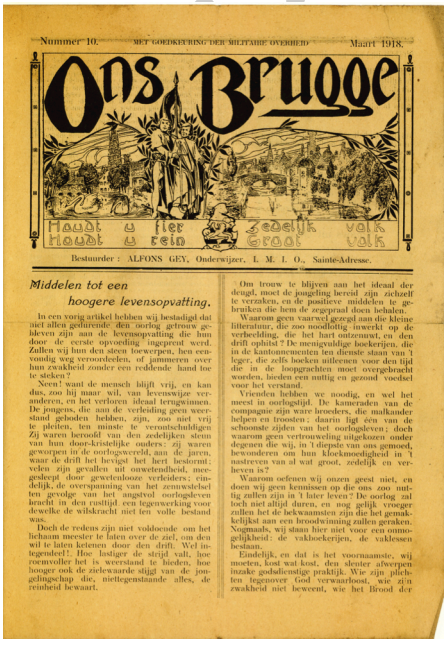
Nummer 10. MET GOEDKEURING DER MILITAIRE OVERHEID Maart 1918.

Ons Brugge

Houdt u fier Houdt u rein Zedelijk volk Groot volk

Bestuurder : ALFONS GEY, Onderwijzer, I. M. I. O., Sainte-Adresse.

Middelen tot een hoogere levensopvatting.

In een vorig artikel hebben wij bestadigd dat niet allen gedurende den oorlog getrouw gebleven zijn aan de levensopvatting die hun door de eerste opvoeding ingeprent werd. Zullen wij hun den steen toewerpen, hen eenvoudig weg veroordeelen, of jammeren over hun zwakheid zonder een reddende hand toe te steken?

Neen! want de mensch blijft vrij, en kan dus, zoo hij maar wil, van levenswijze veranderen, en het verloren ideaal terugwinnen. De jongens, die aan de verleiding geen weerstand geboden hebben, zijn, zoo niet vrij te pleiten, ten minste te verontschuldigen Zij waren beroofd van den zedelijken steun van hun door-kristelijke ouders: zij waren geworpen in de oorlogswereld, aan de jaren, waar de drift het bevigst het hert bestormt: velen zijn gevallen uit onwetendheid, meegesleept door gewetenlooze verleiders: eindelijk, de overspanning van het zenuwstelsel ten gevolge van het angstvol oorlogsleven kracht in den rustlijd een tegenwerking voor dewelke de wilskracht niet ten volle bestand was.

Doch de redens zijn niet voldoende om het liehaam meester te laten over de ziel, om den wil te laten keleren door den drift. Wel integendeel!. Hoe lastiger de strijd valt, hoe roemvoller het is weerstand te bieden, hoe hooger ook de zielewaarde stijgt van de jongelingschap die, niettegenstaande alles, de reinheid bewaart.

Om trouw te blijven aan het ideaal der deugd, moet de jongeling bereid zijn zichzelf te verzaken, en de positieve middelen te gebruiken die hem de zegepraal doen behalen.

Waarom geen vaarwel gezegd aan die kleine litteratuur, die zoo noodlottig inwerkt op de verbeelding, die het hart ontzenuwt, en den drift ophitst? De menigvuldige boekerijen, die in de kantonnementen ten dienste staan van 't leger, die zelfs boeken uitleenen voor den tijd die in de loopgrachten moet overgebracht worden, bieden een nuttig en gezond voedsel voor het verstand.

Vrienden hebben we noodig, en wel het meest in oorlogstijd. De kameraden van de compagnie zijn ware broeders, die malkander helpen en troosten; daarin ligt één van de schoonste zijden van het oorlogsleven; doch waarom geen vertrouweling uitgekozen onder degenen die wij, in 't diepste van ons gemoed, bewonderen om hun kloekmoedigheid in 't nastreven van al wat groot, zedelijk en verheven is?

Waarom oefenen wij onzen geest niet, en doen wij geen kennissen op die ons zoo nuttig zullen zijn in 't later leven? De oorlog zal toch niet altijd duren, en nog gelijk vroeger zullen het de bekwaamsten zijn die het gemakkelijkst aan een broodwinning zullen geraken. Nogmaals, wij staan hier niet voor een onmogelijkheid: de vakboekerijen, de vakklassen bestaan.

Eindelijk, en dat is het voornaamste, wij moeten, kost wat kost, den sleuter afwerpen inzake godsdienstige praktijk. Wie zijn plichten tegenover God verwaarloost, wie zijn zwakheid niet bewerut, wie het Brood der

In **Birtley** bleef het contact met het vasteland behouden want in Cyrilles archief bevindt zich een exemplaar van **ONS BRUGGE** dat hem toegezonden werd. Het is het nummer van maart 1918. Bovenaan staat : Nummer 10 – Met goedkeuring van de militaire overheid. 'Bestuurder' was Alfons GEY, onderwijzer, I.M.I.O., Sainte-Adresse. Dat I.M.I.O. staat voor *Institut Militaire des Invalides et Orphelins de la Guerre*. De versiering maakt overduidelijk dat het blad voor Brugse streekgenoten bedoeld was : het Minnewater en Sashuis met de zwanen, het standbeeld van Breydel en De Coninck en de Groene Rei. De leuze bekent onmiddellijk dat het gaat over 'zielsverheffende lectuur' : Houdt u fier, houdt u rein – Zedelijk volk,

ARCHIEFJES

groot volk. In een frontleven, waarin de dood als een zwaard van Damocles over ieders hoofd hing, was het begrijpelijk dat ieder moment van amusement gretig meegenomen werd. Dergelijke blaadjes moesten pogen die genotsdrang te kanaliseren : *het lichaam mocht geen meester worden van de ziel, de wil mocht niet geketend worden door de drift.* Tussen beide leuzedelen ontwaren we het Brugs beertje met het Brugs wapenschild. Op de voorpagina : *Middelen tot een hoogere levensopvatting*. Het gaat natuurlijk over een aansporing tot het bewaren van zedelijkheid en het nuttig gebruik van vrije tijd.
Er is ook nieuws uit Brugge. : het overlijden van kannunik Yserbyt, pastoor van Sint-Salvators ; pastoor Bouquet van Zeebrugge stelt het goed; het voedsel voor Zeebrugge wordt aangevoerd uit Brugge ; enkele malen daags vaart een bootje naar Brugge, meestal met moeders die met zieke kinderen naar het Sint-Janshospitaal te Brugge gaan. Al deze informatie wordt meestal via Nederland naar Frankrijk en het vrije België gesmokkeld.

Een beetje Brugse poëzie van **D. Fonteyne**. In zijn gedichtje **De snuuftjes** lees ik …

‘k Zegge ‘k ik dikwils, **‘k zien** zeker nie mis,	*ik ben*
Nu dat den toebak zo kostelik is,	
Hoe dat in Brugge toch triestig moe wezen,	
Nu dat Sofietje en Marie en Treze	
Tusschen de krabben en tusschen de visschen	
Mè verdriet en **mè** leed hunder snuuftje missen	*met*
Wisten ze wat er te wachten stoot	
Zeker zoengen ze luud up in de stroot	
Ol **d’oekde** liedjes van vroegere dagen.	*de oude*
Uut woore ’t morren en ’t kriepen en ’t klagen	*gedaan zou het zijn met*
’t **Woore** up de markten oenendige vreugde,	*het ware*
En uutberstinge van vrouwelike deugen.	
Die zake is gekend in ’t Yzerland	
De Brugsche soldooten nu hand an hand	
Die doen **ol te goore** ol om te **beworen**	*al tezamen - bewaren*
De mul van den toebak om te **vergooren**	*het stof – vergaderen = verzamelen*
Zoo goon – os we weere kommen - **de wuven**	*zo gaan - de vrouwen*
Up en eerde nieuw hunder goeste snuven.	*opnieuw – hun goesting*

Er zijn ook **weldoeners** die met geldelijke bijdragen druk en verspreiding van **Ons Brugge** steunen. Onder die namen bemerk ik ***Mme Durein, Engeland***. Dat zal wel *Mme Durein* zijn van het kasteeltje *‘La Sapinière’* langs de Gistelse Steenweg – rechtover de Diksmuidse Heirweg – waar nu een appartementsgebouw staat. Als slagerszoontje moest ik regelmatig vlees dragen bij de familie Durein.

Volgend artikel – ***De vlucht or*** *(naar)* ***Holland*** - is eveneens in het Brugs dialect opgesteld en ondertekend door **Jan Breydel**. Geschreven door een Bruggeling voor Bruggelingen, kunnen we ons voorstellen dat een gecensureerd blaadje er gebruik zal van

ARCHIEFJES

maken om alle flamingantisme op subtiele wijze tegen te spreken. Zo is er de passage (omgezet in algemeen Nederlands) :

- *Jan, zei ik bij mezelf, dat is het goede volk van indertijd, met dàt verschil dat die (mensen) sedert zò lang met de Walen omgaan en geleefd hebben, de Vlaamsheid van hun geest met de Waalse vurigheid gemengd hebben, en het is daarom niet slechter geworden. Integendeel* (Ter controorie.) . *'t Is niet voor niets dat Vlamingen en Walen tezamen vechten vandaag.* ***Het zijn broers geworden en 't zijn verdomd onnozelaars*** (annoozeloorenoors) ***die spreken van administratieve separatie.***

Eig. archief

Frankfurter Zeitung und Handelsblatt.

Zweiundsechzigster Jahrgang.

Preußischer Landtag.

Zur Selbständigkeit Flanderns.

Frankreich.

Wat zich in diezelfde periode in bezet België afspeelde kwam ook ter ore van de frontsoldaten. In Vlaanderen kwam er de **Raad van Vlaanderen** die met de hulp van de Duitse bezetter naar onafhankelijkheid streefde. De **Frankfurter Zeitung** van 25 januari 1918 maakte er melding van. (Eig. archief)

van het Vlaamsche Volk aan ons aller

Moeder Vlaanderen!

Voorbij is de vrees onze aloude beschaving te zien ondergaan in het Latijnendom!

Weg is het gevaar ons door den bezetter te zien opslorpen.

Wij zijn voor eeuwig vrij! *Noch Fransch, noch Duitsch!*

Trilt in uw graf: *Jan-Frans Willems, Vader Snellaert, Prudens Van Duyse, Julius Vuylsteke, Berten Rodenbach, Peter Benoit*

en gij honderden geniale dichters en schrijvers, die door uw machtig genie en rusteloos werk de tegenwoordige geslachten hebt bewaard voor

ONTAARDING en VERNIETIGING

Vlamingen, juicht!

Het groote volk der Middeleeuwen wordt herboren; Vlaanderen's geliefde taal wordt van asschepoester, de gevierde Koninginne; ons diep vernederd, verarmd en verdrukt volk gaat na zes eeuwen bastaardij als een Lazarus uit zijn graf opstaan en zijn waardige plaats innemen in de Statenrij van Europa!

Arme Werklieden, juicht!

Er komt een beter leven! Wij gaan ons zelf regeeren! Menschen die tot uw ras, tot uwen eigen aard behooren en uit uwen eigen stand gesproten zijn en de liefde tot het arme Vlaamsche volk bewaard hebben, gaan U betere levens-

Een strooibiljet dat opriep voor een bijeenkomst in **den Nieuwen Cirkus**, optocht door de straten van Gent en plechtige betoging voor het standbeeld van **Jakob van Artevelde** op 27 januari 1918, toont de sfeer aan die gecreëerd was in het bezette België. We vinden er wel de fundamentele verzuchtingen in terug van een sociaal en cultureel verdrukt Vlaanderen. De kloof tussen 'aktivisten' en 'passivisten' werd steeds groter naarmate de oorlog in zijn eindfase kwam. (Eigen archief)

The Newspaper for Belgians

ÉTROPOLE

T PROVISOIREMENT A LONDRES

ncery Lane. W.C.2 — Telephone: Holborn 212.

ABONNEMENT :

1 mois. 3 sh. ; 3 mois. 9 sh.

JEUDI 31 JANVIER 1918

No. 31

Le Vatican et la question flamande

Proclamation de l'"autonomie des Flandres" par le soi-disant Conseil des Flandres

Violentes protestations des Flamands de Hollande

La Métropole (d'Anvers) – een Franstalige krant in Vlaanderen die uitgeweken was naar **Londen** (The newspaper for Belgians - paraissant provisoirement à Londres) – reageerde heftig op alles wat maar enigszins aan de Belgische staatsstructuur wilde tornen. (Eigen archief) Een afzonderlijk ARCHIEFJE wordt gewijd aan mijn oorlogskranten 1914-1918 en aan de gebruikte 'terminologie' van de krant **La Métropole**)

In deze context kunnen we begrijpen dat Cyrille, als voorzitter van het **Vlaamsch Verbond**, geen gemakkelijke taak had. Het werd een constante evenwichtsoefening.

ARCHIEFJES

Op de laatste bladzijde van **Ons Brugge** is er de **Eerelijst** (moedige soldaten die gedecoreerd werden wegens moedig gedrag) en het **Guldenboek der gesneuvelden**. Dat zal wel zijn impact gehad hebben bij de Bruggelingen want het gaat over een verdienstelijke uit de *Sint-Jacobstr.* en over gesneuvelden uit de *Snaggaert str., Collaert Moyses (Mansion) str., Oostmeersch, Akademiestraat* … en van Sint-Andries, Assebroek …. Er is ook nog een gedicht : **Zijn laatste brief**, van de hand van C. Hodister, *opgedragen aan mijnen Brugschen makker Eugeen Ardenois, Kaporaal.** Het gaat over de slag van *Hauthem Sinte Marguerite*. Het gedicht is één en al 'vaderlandsliefde' en de taal spreekt tot de verbeelding …

* *Op het eerste paneel in de Karthuizerinnenstraat is er een* ***Ardenois*** *vermeld. De voornaam is echter* ***Alex****, korporaal 4e Linie – overleden in 1920.*

… En daar, - z'n stervende hand ontvallen, -
ligt nog een brief, een groet aan allen,
een groet, een allerlaatst vaarwel !
"O, vrouw en kind, ik hoop toch wel
"dat u dit laatste schrift bereike
"nadat men tusschen andere lijken
"m'n lichaam zielloos vinden zal
"zoo ik voor Land en Koning val !"

Zoals in teksten op rouwprentjes gebruikelijk is, wendt de overledene zich tot vrouw en kind …

"Gij bruid, gij edel beeld der liefde ……
"Ik weet, mijn dood die baart u rouw,
"doch zoo ik nu naast u nog leefde,
"als heel m'n ziel van lafheid beefde,
"zou dan uw leed niet grooter zijn
"dan nu ik rust van schande rein.

"Gij kind, gij zijt nog bitter kleine ……
"en zeg dan vrank : ik ben een weeze,
"een Kind van een die zonder vreeze
"ten strijde toog voor 't vrij bestaan
"m'n vader viel voor Land en Vaân!"

Steeds te zien in die context van achterdocht tegenover een tè uitgesproken Vlaams gevoel lezen we als slot :

O! heilig pand ! O! Land der Belgen
Wees immer fier op uwe telgen
die sterven voor uw vrij bestaan
want zulk een volk kan nooit vergaan.

Onderaan is vermeld : *Nagezien en goedgekeurd door de Censuur te Le Hâvre. Drukkerij – Belgisch Tehuis voor Oorlogsinvalieden, Sainte-Adresse*.

ARCHIEFJES

Een eerder onooglijk documentje tussen de vele 'relieken' laat duidelijk blijken welk aanzien Cyrille genoot bij de leden van de verscheidene Kringen van het Verbond. Bemerk de ambtelijke en plechtige taal van het bericht …

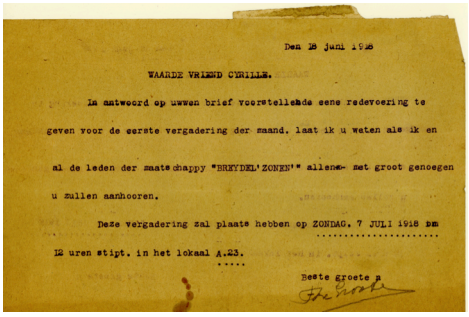

Den 18 juni 1918

WAARDE VRIEND CYRILLE.

In antwoord op uwen brief voorstellende eene redevoering te geven voor de eerste vergadering der maand, laat ik u weten als ik en al de leden der maatschappij "BREYDEL'ZONEN" allenen met groot genoegen u zullen aanhooren.

Deze vergadering zal plaats hebben op ZONDAG, 7 JULI 1918 om 12 uren stipt. in het lokaal A.23.

Beste groete a

Op zondag 7 juli 1918 zou een vergadering plaatshebben waarop Cyrille het woord zou richten tot de leden van de maatschappij DE BREYDELZONEN. Op 18 juni 1918 wordt Cyrille op officiële wijze op de hoogte gebracht van het feit dat de leden hem *met groot genoegen* zullen *aanhoren*. Getekend : *F. De Groote*.

Het **Vlaams Verbond** lijkt zeer actief te zijn geweest wat betreft het organiseren van festiviteiten. Alles wijst op een degelijke organisatie.

HET VLAAMSCH VERBOND
VAN
ELISABETHVILLE-BIRTLEY.

VOLKSFEEST

gegeven
ten voordeele van het werk
Belgische Meters voor Belgische Soldaten.

Hoofdzetel : NOTTINGHAM.

21 September, 1918,

IN

Birtley Hall.

Gedenkt onze soldaten in de loopgrachten !

E. KELLY, PRINTER, GATESHEAD.

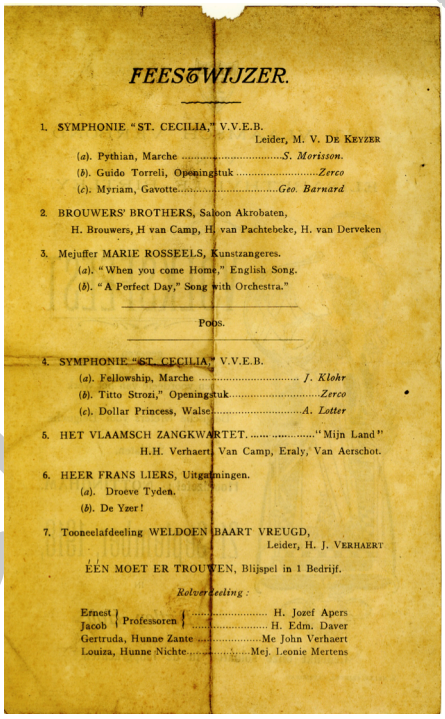

FEESTWIJZER.

1. SYMPHONIE "ST. CECILIA," V.V.E.B.
Leider, M. V. De Keyzer
(a). Pythian, Marche ..... *S. Morisson.*
(b). Guido Torreli, Openingstuk ..... *Zerco*
(c). Myriam, Gavotte ..... *Geo. Barnard*

2. BROUWERS' BROTHERS, Saloon Akrobaten,
H. Brouwers, H van Camp, H. van Pachtebeke, H. van Derveken

3. Mejuffer MARIE ROSSEELS, Kunstzangeres.
(a). "When you come Home," English Song.
(b). "A Perfect Day," Song with Orchestra."

Poos.

4. SYMPHONIE "ST. CECILIA," V.V.E.B.
(a). Fellowship, Marche ..... *J. Klohr*
(b). Titto Strozi," Openingstuk ..... *Zerco*
(c). Dollar Princess, Walse ..... *A. Lotter*

5. HET VLAAMSCH ZANGKWARTET. ..... "Mijn Land"
H.H. Verhaert, Van Camp, Eraly, Van Aerschot.

6. HEER FRANS LIERS, Uitgalmingen.
(a). Droeve Tyden.
(b). De Yzer!

7. Tooneelafdeeling WELDOEN BAART VREUGD,
Leider, H. J. Verhaert

ÉÉN MOET ER TROUWEN, Blijspel in 1 Bedrijf.

Rolverdeeling :

Ernest, Jacob } Professoren } ..... H. Jozef Apers
..... H. Edm. Daver
Gertruda, Hunne Zante ..... Me John Verhaert
Louiza, Hunne Nichte ..... Mej. Leonie Mertens

Hiernaast : het strooibriefje dat de Vlamingen de nodige informatie moest geven i.v.m. het ***Volksfeest*** dat gegeven werd *ten voordeele van het werk* ***Belgische Meters voor Belgische Soldaten*** op 21 september 1918 *in Birtley Hall*. Onderaan : *Gedenkt onze soldaten in de loopgrachten*.
Het feest had dus plaats één week voordat het eindoffensief begon en de Belgen hun Ijzerstellingen verlieten om - samen met de geallieerden - aan de herovering van het grondgebied te beginnen. Het briefje werd gedrukt in het nabijgelegen stadje Gateshead. Op de keerzijde vinden we opnieuw de Feestwijzer. Deze keer muziek, acrobatie en declamatie; wat minder toneel.

Het voordragen van gedichten krijgt hier de naam *Uitgalmingen*, naar het werkwoord *uitgalmen* = galmend uiten. De toneelgroep heet *Weldoen baart vreugd*, naam die doet denken aan de oude rederijkerskamers.

Dat Cyrille zelf actief geweest is in die culturele verenigingen bewijst o.a. deze foto waar hem zien oefenen als mandolinespeler.

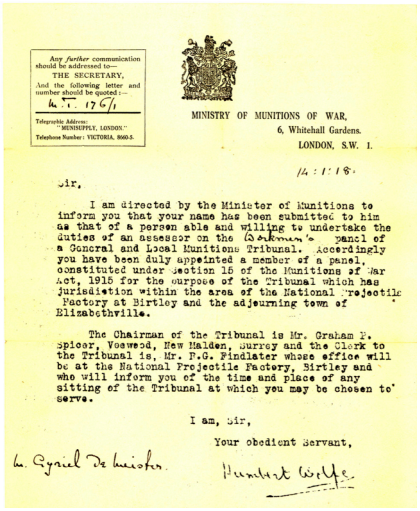

Any further communication should be addressed to—
THE SECRETARY,
And the following letter and number should be quoted:—
M.T. 1761

Telegraphic Address: "MUNIPHEY, LONDON." Telephone Number: VICTORIA, 8660.

MINISTRY OF MUNITIONS OF WAR,
6, Whitehall Gardens.
LONDON, S.W. 1.

14:1:18.

Sir,

I am directed by the Minister of Munitions to inform you that your name has been submitted to him as that of a person able and willing to undertake the duties of an assessor on the Workmen's panel of a General and Local Munitions Tribunal. Accordingly you have been duly appointed a member of a panel, constituted under section 15 of the Munitions of War Act, 1915 for the purpose of the Tribunal which has jurisdiction within the area of the National Projectile Factory at Birtley and the adjourning town of Elizabethville.

The Chairman of the Tribunal is Mr. Graham P. Spicer, Vosewod, New Malden, Surrey and the Clerk to the Tribunal is, Mr. F.G. Findlater whose office will be at the National Projectile Factory, Birtley and who will inform you of the time and place of any sitting of the Tribunal at which you may be chosen to serve.

I am, Sir,

Your obedient Servant,

H. Cyril De Meester. Humbert Wolfe.

Occasioneel had Cyrille nog andere functies … Birtley-Elisabethville beschikte over een **Rechtbank van Munitiën**. Voor de vorming van een dergelijk tribunaal werd beroep gedaan op bijzitters die aanzien hadden en een reputatie van integriteit. Op 14 januari 1918 kreeg Cyrille een brief, getekend door Humbert Wolfe met als inhoud : *Sir, I am directed by the Minister of Munitions to inform you that your name has been submitted to him as that of a person able and willing to undertake the duties of an assessor on the Workmen's panel of a General and Local Munitions Tribunal. Accordingly you have been duly appointed a member of a panel, constituted under section 15 of the Munitions of War Act, 1915 for the purpose of the Tribunal which has jurisdiction within the area of the National Projectile Factory at Birtley and the adjourning town of Elizabethville.*

Zoals nevenstaand document bewijst, werd soms beroep gedaan op de voorzitter van het Vlaams Verbond om er bijzitter te zijn. De voorzitter van deze rechtbank van Munitiën was de heer Spicer.
Document hiernaast : Cyrille wordt verzocht deel te nemen aan een vergadering die zal doorgaan in het "Wit Paard" op 25 maart 1918, om 1.30 uur.
De brief is ondertekend door de griffier en is gericht aan Mr C. De Meester. Zijn adres : H 11, Elisabethville.

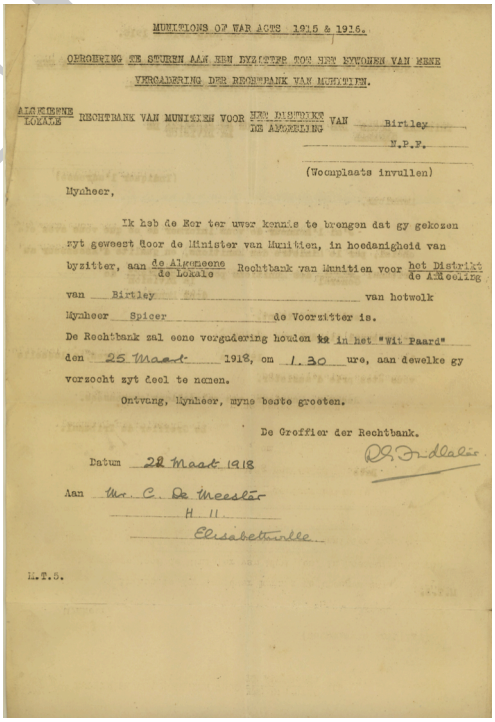

MUNITIONS OF WAR ACTS 1915 & 1916.

OPROEPING TER STUREN AAN EEN BYZITTER TOT EEN VERGADERING DER RECHTBANK VAN MUNITIEN.

ALGEMEENE LOCALE RECHTBANK VAN MUNITIEN VOOR HET DISTRIKT DE AFDEELING VAN Birtley N.P.P.

(Te vervullen)

Mynheer,

Ik heb de Eer ter uwer kennis te brengen dat gy gekozen zyt geweest door de Minister van Munitien, in hoedanigheid van byzitter, aan de Algemeene de Locale Rechtbank van Munitien voor het Distrikt de Afdeeling van Birtley van hotwelk Mynheer Spicer de Voorzitter is.

De Rechtbank zal eene vergadering houden in het "Wit Paard" den 25 Maart 1918, om 1.30 ure, aan dewelke gy verzocht zyt deel te nemen.

Ontvang, Mynheer, myne beste groeten.

De Greffier der Rechtbank.

Datum 22 Maart 1918

Aan Mr. C. De Meester
H 11
Elisabethville

M.T.6.

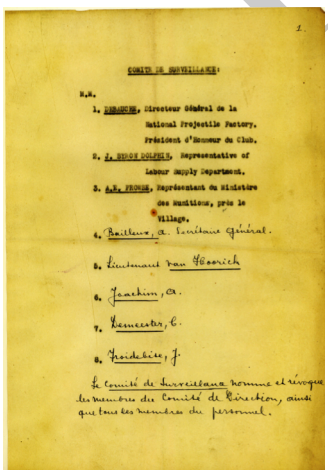

COMITE DE SURVEILLANCE:

M.M.
1. DEBAUCHE, Directeur Général de la National Projectile Factory, Président d'Honneur du Club.
2. J. HUGH DOLPHIN, Representative of Labour Supply Department.
3. A.E. FROME, Représentant du Ministère des Munitions, près le Village.
4. Bailleux, A. Lieutenant Général.
5. Lieutenant Van Hoeserich
6. Joachim, A.
7. Demeester, C.
8. Friedbichler, J.

Le Comité de Surveillance nomme et révoque les membres du Comité de Direction, ainsi que tous les membres du personnel.

Daarenboven vinden we de naam van Cyrille terug op de lijst van de leden van het **Comité de Surveillance**. Op dat document prijken 8 namen, met die van de heer **Debauche** bovenaan. Op de 7de plaats zien we **Demeester C**.
Onderaan staat aangeduid : *Le Comité de Surveillance nomme et révoque les membres du Comité de Direction, ainsi que tous les membres du personnel.*

ARCHIEFJES

Cyrilles **Birtley**hoofdstuk werd op een uiterst droevige wijze afgesloten. In België was het eindoffensief ingezet en daarbij was het bos van **Houthulst** een van de grote obstakels voor het Belgisch leger; de Duitsers hadden er zich stevig in genesteld.
Cyrille werd op de hoogte gebracht van het nieuws dat zijn broer **Maurice** – zoals zovele Belgen - gesneuveld was bij de herovering van dat Houthulstbos (oktober 1918). Uit de brief van de hoofdbestuursleden van het **Vlaamsch Verbond** blijkt het medeleven met hun voorzitter…

Waarde Heer Voorzitter,
De leden van het Hoofdbestuur VVEB, het betreurenswaardige nieuws vernomen hebbende, dewelke den Heer Voorzitter aangekondigd is geweest in de loop der week, sturen allen hunne innigste deelneming in de droefheid welke Ued. komt te ondergaan door het afsterven van uwen teergeliefden broeder Maurits.
Getekend door de leden, waaronder *K. Van Tyghem (ondervoorzitter), J. Snel (Schatbewaarder) – J. Declercq (toneel Hoop in de Toekomst), J. Verhaert (toneel Weldoen baart Vreugd)), R. De Backer (Symphonie Ste Cecilia) …*

Wanneer op **11 november 1918** de **wapenstilstand** werd getekend, had de Belgische kolonie geen reden meer van bestaan en kon gedacht worden aan de repatriëring van personeel en archieven. Ook moest het probleem van het Belgisch kerkhof opgelost worden.

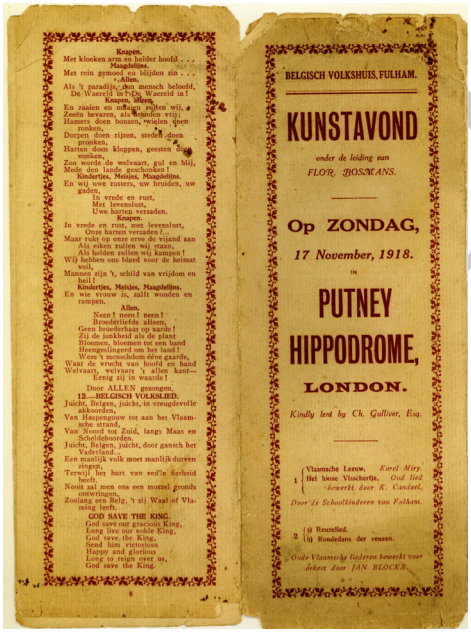
Knapen.
Met klooken arm en helder hoofd . . .
Maagdelijns.
Met rein gemoed en blijden zin . . .
Allen.
Als 't paradijs, dan mensch beloofd,
De Waereld in Pais, Waereld in!
Knapen, alleen.
En zaaien en arbeijn zullen wij,
Zeeën bevaren, als winden vrij;
Hamers doen bonzen, weiden doen
ronken,
Dorpen doen rijzen, steden doen
pronken,
Harten doen kloppen, geesten
wonken,
Zoo worde de welvaart, gul en blij,
Mede den lande geschonken!
Kinderties, Meisjes, Maagdelijns.
En wij uwe zusters, uw bruiden, uw
gaden,
In vrede en rust,
Met levenslust,
Uwe harten verzaden.
Knapen.
In vrede en rust, met levenslust,
Onze harten verzaden!...
Maar rukt op onze erve de vijand aan
Als eiken zullen wij staan,
Als helden zullen wij kampen!
Wij hebben ons bloed voor de heimat
veil,
Mannen zijn 't, schild van vrijdom en
hail!
Kinderties, Meisjes, Maagdelijns.
En wie vrouw is, zalft wonden en
rampen.
Allen.
Neen! neen! neen!
Broederliefde alleen,
Geen broederhaat op aarde!
Zij de jonkheid als de plant
Bloemen, bloemen tot een band
Heengeslingerd om het land!
Wee 't menschdom dëw gaarde,
Waar de vrucht van hoofd en hand
Welvaart, welvaart 't allen kant—
Eenig zij in waarde!
Door ALLEN gezongen.
12.—BELGISCH VOLKSLIED.
Juicht, Belgen, juicht, in vreugdevolle
akkoorden,
Van Haspengouw tot aan het Vlaam-
sche strand,
Van Noord tot Zuid, langs Maas en
Scheldeboorden,
Juicht, Belgen, juicht, door gansch het
Vaderland.
Een manlijk volk moet manlijk durven
zingen,
Terwijl het hart van eedle fierheid
beeft.
Neemt nu met ons een moreel gronds
ontwringen,
Zoolang een Belg, 't zij Waal of Vla-
ming leeft.
GOD SAVE THE KING.
God save our gracious King,
Long live our noble King,
God save the King,
Send him victorious
Happy and glorious
Long to reign over us,
God save the King.

BELGISCH VOLKSHUIS, FULHAM.
KUNSTAVOND
onder de leiding van
FLOR. BOSMANS.
Op ZONDAG,
17 November, 1918.
in
PUTNEY
HIPPODROME,
LONDON.
Kindly lent by Ch. Gulliver, Esq.
1 Vlaamsche Leeuw, Karel Miry.
Het loose Visschertje, Oud lied
Geharmk door K. Candael.
Door de Schoolkinderen van Fulham.
2 (a) Reuzelied.
(b) Rondedans der reuzen.
Oude Vlaamsche liederen bewerkt voor
orkest door JAN BLOCKX.

Bij Cyrilles **Birtley**souvenirs steekt ook nog een programma van de **Kunstavond** onder leiding van Flor BOSMANS, op zondag 17 november, 1918. De oorlog is nu verleden tijd en voor het **Vlaamsch Verbond** is de tijd voor de apotheose gekomen : een Kunstavond in **Putney Hippodrome** te Londen. Wie eventjes 'googelt' zal vinden dat die **Putney Hippodrome** toendertijd een bekend theater was in London maar reeds sinds 1975 verdwenen is *(demolished)*. Bij het doornemen van het programma moest ik wel denken aan mijn schooljaren (jaren 50) toen we in het knapenkoor van de Frères te Brugge, een bijna identiek repertorium ten gehore brachten : Vlaamse Leeuw, Het Loze Vissertje, Reuzelied, Zeg Kwezelke, Van Rijswijckmars … Niet te verwonderen : de dirigent, broeder Urbaan, was opgegroeid in de tijd van het interbellum en gaf aan onze generatie door wat hijzelf had geleerd.
Het laatste gedeelte is Kindercantate op muziek van **Peter Benoit** (1834-1901), gevolgd door het **Belgisch Volkslied** (versie Victor Ceulemans), en tenslotte **God save the King**.

ARCHIEFJES

Volgens het militair dossier verbleef Cyrille nog in **Birtley** tot eind januari (31 januari 1919) en werd hij gedemobiliseerd op datum van 1 augustus 1919.

Zijn vooroorlogse opleiding in de metaalbewerking en de opgedane ervaring in de munitiefabriek van **Birtley** leidden ertoe dat Cyrille een eigen werkplaats zou oprichten, eerst met adres in de Oliebaan, nadien aan de Potterierei. De meester-werktuigkundige werkte zich op en werd een bekend Brugs figuur (schepen Bevolking van de stad Brugge). Het beroep bleef in de familie. Na Cyrille was zoon Hubert er werkzaam, wat maakt dat tegenwoordig - in datzelfde atelier - kleinzoon **Antoon** de activiteit van grootvader **Cyrille** en oom **Hubert** verderzet.

Hiernaast : Tussen de vele souvenirs, deze foto van een hoog emotioneel gehalte : Cyrille aan het graf van zijn broer **Maurice**, op het kerkhof van **Houthulst**. Het is een groet aan het **gebroken leven**.

ARCHIEFJES

Nawoord

Die gesprekken met oud-strijders in de zestiger en vroege zeventiger jaren, waren voor mij een echte 'belevenis'. De nog jonge volwassene die ik toen was, had nog geen groot besef van de snelheid waarmee de tijd vliegt. Ik wist wel dat het allemaal 'geschiedenis' zou worden, maar vermoedde niet dat het zò vlug zou gaan. Het beeld en de stem van Cyrille roepen die langvervlogen tijd van oorlogsverschrikking op die hij heeft meegemaakt, heeft overleefd en die hem getekend heeft voor het leven. De oud-strijder zelf blijft nu over als dierbare herinnering.

Gedurende tientallen jaren bleven die getuigenissen opgeborgen in het geheugen en op de audiocassette, en ondertussen verdween de ganse generatie 14-18. Hun herinneringen zijn minieme puzzelstukjes in het totaalbeeld van **'den Grooten Oorlog'**. Ze laten verloren gaan, zou een spijtige zaak zijn. Nu dat - honderd jaar na de feiten - er nog een generatie is die het heeft horen vertellen van wie het beleefd heeft, is het hoogst tijd dat alle gegevens aangaande die 14-18-tragedie, aan de oppervlakte komen. Na 2018 zal de Eerste Wereldoorlog een van de vele hoofdstukken worden in de schoolse geschiedenisboeken, waarmee komende generaties nog weinig voeling zullen hebben.

Op het Brugs kerkhof ben ik het graf gaan groeten van **Cyrille**. Hij rust er, samen met zijn echtgenote, **Adolphine MAERTENS**, op enkele stappen van zijn bekende tijdgenoot: **Achiel VAN ACKER**. Op het graf, de foto's van **Cyrille** en **Adolphine**. Een ogenblik om weer te filosoferen over bestaan en vergankelijkheid.

Woorden van Dank …

http://www.birtley-elisabethville.be/index.html

Ik kan maar mijn bewondering uiten voor de website van de heer **Robert DEBAUCHE** die de geschiedenis belicht van de **Birtley Belgians** en die een onontbeerlijke informatiebron was bij het opmaken van dit ARCHIEFJE, waarvoor mijn **dank**.

24 april 1914 – In het atelier '**Werktuigkunde C. DE MEESTER**', met Antoon en Hubert.

Mijn **dank** gaat eveneens naar **Hubert** en **Antoon DE MEESTER** die mij inzage gaven in hun familiearchief. De contactname met de zoon en kleinzoon van **Cyrille** was een uiterst aangename ervaring. Het werd dikwijls een gezellige babbel over vroeger en nu. Ze behielden het mooie woord **'Werktuigkunde'** en de '**C.**' van **Cyrille** in de naam van het bedrijf aan de Potterierei.

Last but not least : mijn **dankbetuiging** gaat tevens naar het **Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht** te **Evere**, in de persoon van **Adj. Xavier Van Tilborgh**, op wie ik telkens beroep kon doen bij het opzoeken van militaire dossiers : **Cyrille**, Camille, Albert, Julien, August, Félix, Joseph, François …

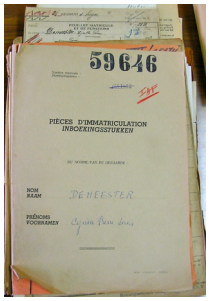

M.V. 2014
marc-vandaele@skynet.be

ARCHIEFJES